

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

Навчально-науковий інститут біології, хімії та біоресурсів
кафедра екології та біомоніторингу

**Розвиток міжнародної проєктної і грантової діяльності кафедри
екології та біомоніторингу ЧНУ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка II курсу, 603 групи
Катерина ВЕЛИКА
Науковий керівник:
д.б.н., професор Марія ФЕДОРЯК
Рецензент:

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 9

від « 07 » грудня 2023 р.

зав. кафедри _____ проф. Марія ФЕДОРЯК

АНОТАЦІЯ

Велика К.О. «Розвиток міжнародної проєктної і грантової діяльності кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ». Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність 101 Екологія. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023.

У роботі розглянуто основні проєкти і гранти освітньо-просвітницького та науково-дослідницького спрямування, до котрих були залучені науковці кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича, та проведено їх характеристику з деталізацією про цілі, завдання, діяльність (в т. ч. організацію/участь в різноманітних заходах), досягнення тощо.

Ключові слова: проєкт, грант, грантменеджмент, грантрайтинг, фандрайзинг

ANNOTATION

Velyka K.O. «Development of international project and grant activities of the Department of Ecology and Biomonitoring of Yurii Fedkovich Chernivtsi National University». Qualification work of the second (master's) level of higher education. Specialty 101 Ecology. Yurii Fedkovich Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2023.

In this work the author to describe the main projects and grants of educational, enlightening, scientific and research direction, where department scientists were involved. The author characterized them with details about aims, tasks, activities (including the organization/participation in different events) etc.

Keywords: project, grant, grant management, grant writing, fundraising

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Катерина ВЕЛИКА

(підпис)

Зміст

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	5
1.1. Роль проєктів і грантів у сучасному суспільстві.....	5
1.2. Грантменеджмент	18
Розділ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ.....	33
Розділ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	36
3.1. Освітньо-просвітницькі проєкти кафедри.....	36
3.2. Науково-дослідницькі проєкти кафедри.....	50
3.3. Динаміка та типологізація проєктної діяльності.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність навчання фандрайзинговій, проєктній і грантовій діяльності, та її подальшій реалізації для науковців різних установ нашої країни пов'язана з політикою євроінтеграції України, зокрема, й вимогами академічної мобільності науковців, обміну та міжнародної співпраці, інтеграції інноваційних досягнень у світове наукове співтовариство, що вбачає компетентне використання цих інструментів для забезпечення наукової, освітньої, дослідницької, просвітницької та інших видів діяльності передовими спеціалістами України (Калініна та ін., 2022; Ваганова, 2021).

Обравши такий інтегрований шлях розвитку, в сучасних умовах військового стану, суспільно-політичних та економічних викликів реалізувати це завдання без додаткової підтримки (муніципальних, державних або фінансових установ інших некомерційних іноземних чи національних організацій, благодійних внесків тощо) складно. Як показує досвід і практика низку питань можна успішно вирішити за рахунок міжнародної проєктної та грантової діяльності (Карпук, 2021).

Втім, для переважної більшості фахівців України постає проблема у написанні і поданні заявки на такі конкурси ідей і проєктів. Адже цьому раніше ні в школах, ні в українських ВУЗах не навчали і це не було завданням підвищення кваліфікації чи перейняттям досвіду щодо узагальнення в теоретичному аспекті практики різних організацій та країн. Хоча для західних фахівців – це типова процедура: грантодавці оголошують конкурси, переможці отримують гранти у вигляді фінансової та іншої допомоги (Базилук, 2017). Тому постала необхідність на прикладі кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича продемонструвати особливості та можливості міжнародної проєктної і грантової діяльності.

Враховуючи вище викладене, **метою** даної роботи стало систематизувати відомості про міжнародну проєктну і грантову діяльність кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання**:

- з'ясувати та виокремити проєкти і гранти освітньо-просвітницького та науково-дослідницького спрямування, до яких було залучено колектив кафедри;
- надати коротку характеристику особливостей участі, реалізації, направленості, результатів та досягнень у даних програмах (враховуючи відомості про донорів, координаторів, цільових груп, стейкхолдерів, бенефеціарів тощо);
- на основі отриманої інформації проаналізувати динаміку та здійснити типологізацію проєктної діяльності кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Роль проєктів і грантів у сучасному суспільстві

На сьогодні питання міжнародного співробітництва та грантових програм є надзвичайно актуальними, особливо в контексті реалізації екологічної діяльності. Реалії сучасної України демонструють важливість використання грантів і проєктів, адже цей механізм дозволяє поєднати використання інструментів фінансової підтримки та громадської ініціативи суспільства чи окремої групи мотивованих осіб, що в підсумку сприяє втіленню ідей та вирішенню тих чи інших екологічних задач, проблем, розробок, досліджень тощо (Кобеля-Звір, 2023).

Розвиток науки, соціальної, політично, культурної й інших сфер тісно пов'язані із проєктною діяльністю. Власне кожна громадська ініціатива чи то фізичної або юридичної особи починається з проєкту. Як зазначає Чибирак С. В. проєкт являє собою сукупність дій, лімітованих часом і ціленаправлених на вирішення суспільної проблеми. Реалізується проєкт часто у вигляді гранту, тобто у вигляді коштів, які безповоротньо (на конкурсній основі) надані донором фізичній чи юридичній особі для його реалізації (Чибирик, 2023).

Перевагами конкурсних проєктів і грантів у сучасному суспільстві є їх публічність, і доступність для усіх. Заявки оцінюються незалежними експертами, які враховують заздалегідь чітко визначені критерії відбору (Каліна та ін., 2022).

Ще важливою перевагою є відкритість програм, адже сам проєкт чи грант містить заздалегідь визначені інструкції, вказівки та умови для подання заявки на фінансування і подальшу його реалізацію. Головне, уважно ознайомитися і завчасно підготуватися до подання грантового проєкту, вивчати усі деталі та умови конкурсу. Враховуючи це, можна сказати, що складність участі в грантових конкурсах є перебільшеною. При цьому, варто розуміти, що початківець, зазвичай, «з першого разу» не отримає грант на кілька сотень тисяч

чи мільйонів євро. Тому і існує безліч простих міні-грантів, з яких варто розпочинати, набуваючи і удосконалюючи при цьому компетентності у грантрайтингу та грант менеджменті (Белявцева та ін., 2018).

Варто розмежувати поняття проєкту та гранту. Проєкт – це комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення певних нових цілей при встановлених ресурсних та часових обмеженнях. У зв'язку з широким застосуванням технологій управління проєктами у різних галузях знань, культури, науки і соціосфери, існує безліч тлумачень поняття «проєкт». У зарубіжній літературі різноманітність визначень поняття «проєкт» пояснюється передусім різними методичними принципами і підходами (Кобеля-Звір, 2023).

Один з визнаних класиків управління проєктами – Russell Archibald (Рассел Арчібальд) – означає поняття проєкт як «комплекс зусиль, націлених на отримання конкретних результатів в рамках затвердженого бюджету (виділеного на оплату ресурсів, що споживаються в ході виконання проєкту) і відведеного часу» (Archibald, 2013, 2013, 2016).

Нагірська К. подає наступне визначення терміну «проєкт». Проєкт – це унікальний процес, що поєднує комплекс інтегрованих взаємопов'язаних підпроцесів (де поняття «процес» розглядається як сукупність дій, що ведуть до результату). Ініціювання та виконання останніх націлене на досягнення окресленої мети в межах запланованих часових термінів, фінансових, матеріальних, кадрових та інших ресурсів. Проєкт передбачає набір конкретних дій, які здійснюються протягом конкретного відведеного часу, і має досягти заздалегідь визначених результатів або продуктів, направлених на вирішення конкретної соціальної проблеми (Нагірська, 2022).

Умовно К. Нагірська виділяє такі типи проєктів:

- тверді (або інфраструктурні) – основна частина бюджету спрямована на закупівлю дороговартісних приладів, обладнання, створення лабораторій, будівництво споруд, будівель, капітальні ремонти тощо;

- м'які – так звані «проекти соціальних дій», спрямовані на проведення заходів для громадськості (напр. тренінги, воркшопи, форуми, конференції, семінари, круглі столи, фестивалі і т. д.);
- бізнес-проекти – втілюють розвиток соціальновідповідальних та інноваційних стартапів і бізнес-ідей;
- індивідуальні – персоназовані стипендії чи гранти мобільності (здебільшого надаються професіоналам у відповідній сфері для досліджень, підвищення кваліфікації, розширення мережі контактів, вивчення кращих практик, удосконалення навичок та ін.) (Нагірська, 2022).

Проекти можуть бути об'єднані, наприклад, в програму проєктів (направлену на досягнення спільного результату) або в «портфель проєктів» (може включати також програми; зазвичай, використовують організації для ефективнішого менеджменту) (Archibald, Archibald, 2016).

Вигоди від реалізації проєкту полягають у вартісній оцінці комплексу цінності усіх послуг, товарів та інших благ, що утворюються внаслідок капіталовкладень у відповідний проєкт. Здебільшого, організація-розробник проєкту провадить авторський нагляд за розробкою та здійснює аудит впровадження проєкту. Кожен проєкт проходить свій так званий «життєвий цикл», який складається з декількох послідовних фаз (згідно методології, розробленої Project Management Institute (Інститутом управління проєктами): ініціації (Initiating), плануванні (Planning), виконанні (Executing), моніторингу і контролю (Monitoring and Controlling) та завершенні (Closing) (рис. 1.1) (Project Cycle Management..., 2023).

Рис. 1.1. Типові етапи виконання проєкту (Нагірська, 2022)

Найпоширенішими моделями життєвого циклу проєктів є: модель «водоспаду», спіральна, ітеративні та інкрементна моделі.

При створенні проєкту за моделлю «водоспаду» робота над проєктом здійснюється лінійно і послідовно. Перевага полягає у простоті реалізації такого типу проєктів, недолік – у накопиченні потенційних на початкових етапах помилок і ризиків ще до моменту закінчення проєкту. Останнє може призвести до збільшення вартості чи взагалі провалу проєкту (Кобеля-Звір, Звір, 2023).

Ітеративна модель (від англ. *Iteration* – повторення) побудови проєкту передбачає паралельно проведення робіт щодо реалізації проєкту з безперервним аналізуванням отриманих результатів і одночасне коригування пройдених етапів роботи. Як наслідок, проєкт за такої моделі на кожному етапі проходить повторюваний цикл, що включає фази: планування – виконання – контролю та оцінку (*plan-do-check-act cycle*). Перевагами ітеративної моделі є: зменшення впливу на ранніх стадіях проєкту суттєвих ризиків; формування ефективного зворотного зв'язку проєктної команди з отримувачем, що підвищує вірогідність реалізації продукту, який в дійсності відповідає їх потребам; орієнтація зусиль на найважливіші та критичні напрями проєкту; безперервне тестування, що дає змогу оцінити успішність проєкту загалом; раннє бачення конфліктів між моделями, вимогами і реалізацією проєкту; ефективне використання накопиченого досвіду; більш рівномірне розподілення обов'язків між учасниками; реальна оцінка перебігу проєкту і, як результат, краща впевненість донорів і прямих учасників в його успішній реалізації (Проект – це..., 2023).

Спіральна модель життєвого циклу проєкту передбачає розгляд залежності ефективності його реалізації від вартості протягом відведеного на нього часу. На кожному спіральному витку втілюється формування чергової версії продукту, яка враховує уточнення вимог до продукту проєкту, оцінюється його якість і розробляються роботи наступного рангу витка.

Інкрементна модель життєвого циклу проєктів передбачає розробку великого обсягу проєктно-конструкторських робіт з попередніх подрібнених послідовностей складових частин (Проект – це..., 2023).

Реалізація будь-яких проєктів здійснюється у динамічному середовищі, що може прямо чи опосередковано впливати на перебіг і кінцевий результат проєкту. Складність та зміна оточення проєкту, а також значна кількість чинників впливу (напр., зміни законодавства, цін на ресурси, курсів валют, погодньо-кліматичних умов, дії конкурентів тощо) призводять до того, що такі фактори не завжди можуть бути враховані повною мірою і створюють так звані кризи проєктів. Подекуди такі кризові впливи можуть стати критичними для проєкту, що призведуть до його ліквідації (Мін, 2019).

Гранти передбачають надання ресурсів (грошових чи інших засобів) на безповоротній основі у вигляді добровільних пожертв, фінансової допомоги чи благодійних внесків громадянами, юридичними особами (в т. ч. іноземними) або міжнародними організаціями для некомерційних, громадських, муніципальних чи державних організацій або фізичних осіб з цільовим призначенням (наприклад, для проведення наукових досліджень, навчання, підготовки кадрів, розробки законопроєктів та інших суспільно корисних цілей на умовах, передбачених грантодавцем) з подальшим звітом про їх використання та отримані результати. Грант потребує від грантозаявників грантову програму, яка передбачає розроблення плану дій з організації цільового використання коштів (Федоряк, 2023).

Відмінними ознаками грантових програм є безповоротність, безкоштовність і цільове спрямування переданих ресурсів. Як правило, грантові кошти, надаються на конкурсній основі. Основна проблема для успіху на таких конкурсах – підготувати проєктну заявку відповідно до вимог грантодавця. Також важливим моментом є відповідність стратегічному плану проєктної заявки.

Деліні М.М. зазначає, що грант (з англ. – дар) є цільовою фінансовою дотацією, що надається, зазвичай, науковцям чи некомерційним організаціям на проведення наукових досліджень. На Заході саме гранти є одним з основних способів фінансування наукових досліджень. Адже будь-яке наукове дослідження потребує грошей на апаратуру, матеріально-технічне забезпечення, на оплату публікацій статей, візити та обговорення плану дій з колегами (якщо це інтернаціональний грант) на оплату магістерських, докторських та ін. програм наукових співробітників (Деліні, 2017).

Особливість грантового механізму полягає в можливостях знаходити та інвестувати в найбільш ефективні вирішення актуальних проблем. Відповідно, грант, як і проєкт, складається з декількох фаз (етапів), що формують його життєвий цикл (рис. 1.2) (Управління проєктами..., 2023).

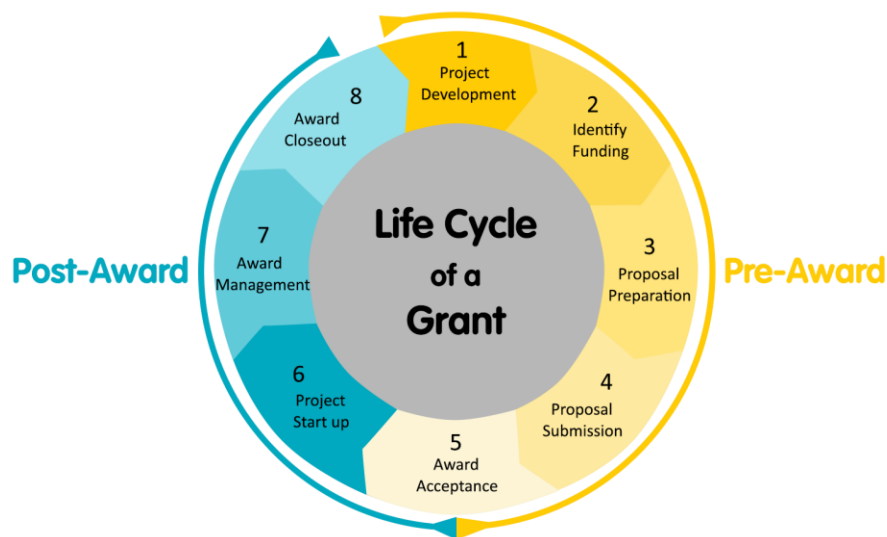

Рис. 1.2. Життєвий цикл гранту (Управління проєктами..., 2023)

Проекти і гранти можна класифікувати також за (Федоряк..., 2023):

- масштабом (в залежності від суми коштів, що надається на їх реалізацію) на: малі (до 0,5 млн євро), середні (до 0.5 млрд євро), великі або мегапроекти (більше 0,5 млрд. євро).

- за кількістю учасників: від організації, одноосібні або індивідуальні;
- за часом реалізації: короткострокові, довгострокові;
- за кількістю країн-учасників (додаток 1): національні, двосторонні (білатеральні), міжнародні (інтернаціональні);
- за напрямом діяльності: освітні, просвітницькі, наукові (бувають і змішані, наприклад, освітньо-наукові)...
- за сферою здійснення: технічний (націлений на створення нового продукту чи послуги), організаційний (націлений на утворення або реорганізацію організації, установи, підприємства); соціальний (націлений на отримання певного соціального ефекту).

Також існують змішані проекти, що являють собою різні комбінації основних типів проєктів (Федоряк, 2023). Прикладом змішаного проєкту може послугувати міжнародний проєкт, в якому взяли участь і науковці кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, «TEMPUS IV EcoBRU (Екологічна освіта для Білорусі, Росії та України)». Останній поєднав створення нових освітніх програм та втілення певного соціального ефекту. Більш детальну інформацію про даний проєкт можна отримати на сайті <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/ecobru>.

Індивідуальні гранти можна класифікувати на:

- гранти для стажування (напр., участь для наукових та інших працівників у стажуваннях);
- гранти на навчання (напр., навчання за бакалаврськими, магістерськими програмами та навіть аспірантськими (програми PhD);
- гранти на участь конференція, літніх школах та інших заходах;
- гранти на наукові, польові дослідження, експедиції (Деліні, 2023).

Залежно від змісту гранти також поділяють на (Деліні, 2017):

- гранти, націлені на участь в програмах академічних обмінів;
- гранти, націлені на модернізацію системи вищої освіти;

- гранти, націлені на удосконалення інфраструктури навчального закладу;
- гранти на проведення наукових досліджень.

В залежності від конкурсів грантів, які проводяться БФ самостійно, або групою об'єднаних (для спільного фінансування) кількох організацій розрізняють наступні категорії грантів:

- гранти загальної підтримки – благодійна допомога, яка надається неприбутковим організаціям на підтримку їх основною діяльності, забезпечення стійкості і розвитку.

- капітальні гранти – благодійна допомога, яка надається на капітальні витрати неприбуткової організації (придбання нерухомості, ремонт, придбання необхідного обладнання).

- корпоративні гранти – благодійна допомога, яка виявляється неприбутковим організаціям підприємницькими структурами; або гранти, які передбачають співфінансування проєкту бізнесом.

- початкові гранти – благодійна допомога, яка надається неприбутковим організаціям на початковому етапі їх розвитку (як правило, до 1 року) з метою забезпечення їх стійкості і інституційного розвитку; або гранти на створення нових організацій (нових напрямків в рамках діючої організації).

- гранти на програми або проєкти – благодійна допомога, надається на реалізацію конкретного проєкту або програми.

- гранти з частковим фінансуванням – вид благодійної допомоги, що передбачає обов'язкове залучення додаткових джерел фінансування (інші донорські організації або власні кошти неприбуткової організації).

- гранти в натуральній формі – благодійна допомога, надається у вигляді матеріальних цінностей, а не грошових коштів.

- перспективні гранти – благодійна допомога, яка надається організації в розмірі, рівному установчого фонду організації, але виплачується по частинах (частка виплати дорівнює сумі доходів, яку отримала б організація за рік, якби

установчий внесок був зроблений одноразово).

- посередницькі гранти - благодійна допомога, надається спонсором для проведення соціально орієнтованої політики від його імені.

- стимулюючі гранти - благодійна допомога, яка становить певний відсоток від необхідної НВО суми з метою її стимулювання до подальшого звернення до донорам; або кошти, що виділяються на проведення кампаній зі збору коштів для НВО.

- цільові гранти - благодійна допомога, яка надається неурядовим організаціям цільовим чином для здійснення конкретної діяльності.

Досить часто великі грантові програми передбачають співфінансування. Наприклад, деякі програми ЄС передбачають 90 % фінансування за рахунок грантодавця, а 10 % – власний внесок. Це, зазвичай, транскордонні масштабні проєкти, які здійснюються у партнерстві. Здебільшого, частка співфінансування залежить від донора (Деліні, 2017).

Натомість, міні-гранти, індивідуальні гранти та стипендії співфінансування не потребують і виплачуються 100 %.

У міжнародній проєктній і грантовій діяльності важливо відрізнити і не ототожнювати такі поняття як: донори, бенефіціари, стейкхолдери, цільова аудиторія. Так, донорами прийнято вважати фізичних або юридичних осіб, органів держави або міжнародних організацій країни чи іноземних держав, які заявникам на добровільних засадах надають матеріальну, організаційну, фінансову та благодійну допомогу (не варто плутати донорів з інвесторами: ціль донорів – покращити світ, мета інвесторів – отримати прибуток). Донорами, зазвичай, є уряди іноземних держав, уповноважені урядом зарубіжних держав органи або міжнародні організації, які дають допомогу відповідно до міжнародних грантових/проєктних договорів, укладених з певною країною-учасником (Беззубко, 2020).

Для України найбільшим донором, починаючи з 90-тих років XX ст. і до

початку 2000-х років стали США. А починаючи з 2000-х років цю роль поступово почало переймати ЄС і окремі його країни-учасниці. Донори на безоплатній і безповоротній основі надають фінансову, матеріальну, технічну, чи іншу допомогу організаціям-заявникам для вирішення тих чи інших соціальних, економічних і т. д. проблем згідно чітко визначеним правилам і пріоритетам (Карпук, 2021).

Умови участі у гранті закріплюють у грантовій угоді – угоді між грантодавцем (донором) та грантоотримувачем (виконавцем) про передачу фінансів для реалізації проєкту (у іноземній або національній валюті).

Основні мотивації донорства:

- бажання покращити якість життя населення;
- дотримання напрямів сталого розвитку;
- почуття відповідальності за проблеми і труднощі інших категорій людей і суспільства загалом;
- прагнення протекції на глобальному рівні;
- особа має лідерські якості і відіграє провідну роль в організації;
- власний досвід;
- формування, визнання і підтримка позитивного авторитету.

Серед донорів (грантодавців) прийнято вирізняти наступні типи (Нагірська, 2022):

1) державні (напр., SIDA (Шведська агенція міжнародного співробітництва), Міністерство міжнародних справ Канади, GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва), USAID (Агенство США з міжнародного розвитку);

2) міждержавні (напр., МОП (Міжнародна організація праці), Програма розвитку ООН, Міжнародний Вишеградський Фонд, ОБСЄ (Організація безпеки і співробітництва у Європі);

3) приватні або незалежні (напр., Фонд Чарльза Ст. Мотта, Мережа

фондацій Відкритого суспільства (мережа Дж. Сороса).

Грантові програми – це безліч можливостей для реалізації крутих ідей та корисних ініціатив. Проте, існує така велика кількість міфів та упереджень, що відлякує більшість громадян та інституцій від участі у грантових конкурсах.

Стейкхолдери (або зацікавлені сторони) – це усі особи чи організації, які можуть прямо чи опосередковано, позитивно чи навіть негативно впливати на хід проєкту або відчувати його дію. Ціль аналізу стейкхолдерів полягає у прорахунку їх як позитивних, так і негативних реакцій на проєкт, в т. ч. і розробці протидій на негативні дії і заохочення у залученні до проєкту. Зазвичай, різні типи стейкхолдерів мають відмінні інтереси, вплив і можливості.

Рис. 1.3. Учасники проєкту (стейкхолдери) (Федоряк..., 2023)

Аналізувати стейкхолдерів потрібно для: визначення майбутніх партнерів та формування нових колаборацій, які в подальшому забезпечать сталість перебігу проєкту; з'ясування функцій та значення стейкхолдерів у відповідному проєкті; виявлення та мінімізації ризиків; розробки комунікативної платформи проєкту.

Після окреслення і групування стейкхолдерів необхідно здійснити аналіз їх передбачуваної поведінки у проєкті та характеру можливої участі за такими критеріями (Нагірська, 2022):

- аналіз окремих зацікавлених сторін з організаційної чи суспільної точок зору (їх ступінь зорганізованості, соціальний статус тощо);
- інтереси та очікування стейкхолдерів;
- взаємовідносини між окремими групами стейкхолдерів, зіткнення їх спільних чи відмінних інтересів, що може відзначитися на ризиках проєкту;
- слабкі і сильні сторони стейкхолдерів;
- потенційний внесок участі стейкхолдерів у проєкті;
- рекомендації та узагальнення діяльності того чи іншого проєкту – які заходи варто проводити окремих зацікавлених сторін і як з ними в подальшому підтримувати комунікацію.

Бенефіціарами є ті, хто отримує користь/вигоду від реалізації проєкту як під час його проведення, так і по завершенню (тобто «кінцеві вигодоотримувачі»); цільова аудиторія – група осіб, на які спрямовано цілі проєкту (переважно ними є усі учасники заходів проєкту) (Нагірська, 2022).

Бенефіціаром є отримувач благодійної допомоги (фізична особа, територіальна громада, неприбуткова організація і т. д.), якому надають допомогу (від кількох чи одного благодійників) по досягненню мети, на яку спрямований проєкт (Деліні, 2017).

Сучасна соціосфера є настільки інформатизованою, що коли хтось щось реалізує і не веде інформаційну діяльність, відповідно ніхто нічого не знає, то в

такому випадку складається враження, що ви нічого не робите. Відповідно і донор нічого не знаючи про вашу діяльність чи захоче надати кошти на реалізацію вашого проєкту, про результати якого ніхто не дізнається, а його успіх стане «невидимим»?

Тому потрібно врахувати комунікаційну стратегію. Остання представлена у вигляді внутрішнього розробленого документа, який передбачає будь-яку діяльності в ЗМІ та зв'язки з громадськістю. Мета комунікаційної стратегії – продемонструвати, наскільки проєкт може стати наочним і популяризованим, наскільки Вам знадобляться релевантні ресурси, що здатні донести інформацію і проведену діяльність до стейкхолдерів і цільової аудиторії проєкту.

Зважаючи на сказане, бюджет майбутнього проєкту/гранту має передбачити витрати на візуалізацію діяльності проєкту та комунікаційні заходи (напр., витрати на рекламу, послуги контент-менеджменту, виготовлення інформаційних брошур, банерів, промоційні матеріали для учасників заходів тощо) (Багашова, 2015).

Варто зазначити, що поряд з термінологією проєкту і гранту схожим, але водночас відмінним, є поняття «фандрайзинг». Останнє має англійське походження, де Fund розуміється як фонд, капітал, грошові кошти, джерело коштів і т. ін., а raise – як піднімати, збирати, знаходити. в широкому сенсі, будучи так званою калькою з англійської, фандрайзинг передбачає методику пошуку джерел фінансування. Є декілька схожих трактувань даного терміну (Солоненко, Бабик, 2023; Ваганова, 2021; Деліні, 2017):

1. фандрайзинг – процес збору коштів, які підуть на реалізацію наукових проєктів і соціально значущих програм;

2. фандрайзинг – процес залучення грошових та інших ресурсів організацією (зазвичай некомерційною, але можуть надходити і від приватних осіб, урядових організацій, комерційних організацій, фондів тощо) з метою впровадження певного соціального проєкту.

3. фандрайзинг – різнонаправлена сфера діяльності організації, що включає залучення будь-яких джерел фінансування: донорських, благодійних, членських.

Фандрайзинг слід відрізняти від пошуку джерел фінансування і залучення інвестицій. Адже, в першому випадку мова йде, зазвичай, про донорів (які прагнуть покращити світ), а в другому – про інвесторів (які прагнуть отримати прибуток) (Деліні, 2017).

Таким чином, гранти і проєкти не є самоціллю, вони є інструментами для реалізації стратегії. Успішна реалізація грантової і проєктної діяльності дозволить просуватись «на крок вперед» в рамках розроблених стратегій, які можна розглядати як соціальні інвестиції, що дають можливість створювати нові послуги і продукцію, розвивати людські ресурси, відкривати додаткові робочі місця, поліпшувати умови існування соціосфери.

1.2. Грантменеджмент

Грантменеджмент (з англ. *grant* – дар, дотація, дарувати, надавати; *management* – управління, керування, завідування, менеджмент) або управління проєктом/грантом – це комплексний процес нагляду за всією діяльністю, пов'язаною з грантами: від визначення одержувачів грантів до надання коштів і звітування про результати. Тобто, це процес, який допомагає некомерційним організаціям керувати грантовими пропозиціями шляхом організації, визначення пріоритетів і завершення заявок. При цьому на кожному етапі усі процеси передбачають забезпечення дотримання нормативних вимог (Нагірська, 2022).

Управління проєктом здійснює менеджер (або проєктний менеджер). Останній, є людиною, яка виконує низку функцій і володіє широким спектром компетенцій (досвід із менеджменту і проєктної діяльності, розуміння

специфіки відповідної сфери проєкту, володіння іноземною мовою, вміння працювати та комунікувати з людьми, організаціями; аналізувати, систематизувати та узагальнювати дані; наявність лідерських якостей, аналітичних здібностей, вмінням самоорганізовуватися і є впевненим у собі та у своїй діяльності, вмотивоване бажання братися до роботи тощо), що в кінцевому підсумку спрямовані на досягнення позитивного кінцевого результату проєкту (Чибирик, 2023).

Грантменеджмент розпочинається з обрання донора, ознайомлення з його умовами конкурсу, подальшої побудови відповідної стратегії, грантрайтингу та в подальшому (за умови виграшу в конкурсній програмі) супроводжується власне організацією управління проєкту/гранту, націленого на позитивні кінцеві результати.

Щоб знайти потенційного донора варто ознайомитися з найбільш поширеними джерелами інформації, а саме з доступними інтернет-ресурсами:

1) громадськими веб-порталами, де, зазвичай, висвітлені актуальні грантові конкурси, програми, тематичні статті та думки експертів; в будь-якому випадку можна доповнити базу знань та познайомитися з однодумцями чи навіть партнерами;

2) веб-сайти донорів та грантових програм, де висвітлено детальну інформацію про особливості та вимоги конкретного донора та відповідної програми; перелік реалізованих і профінансованих грантів та їх короткий (або й детальний) опис;

3) онлайн-платформи з грантрайтингу та проєктного менеджменту, де подано онлайн-тренінги, вебіари, відео-уроки, огляди грантових конкурсів, консультації експертів інтерв'ю з представниками донорів та ін.

В подальшому доцільно буде скласти список (перелік, каталог) тих донорів, які найбільш наближені вашій сфері діяльності, інтересам, стратегічним цілям та пріоритетам. Також зверніть увагу на інформацію про

підтримані та вже реалізовані проєкти, які схвалили обрані вами потенційні донори, тобто перейміть кращий досвід. Зрештою, якщо у вас виникають труднощі самостійно розібратись із переліком грантодавців, які вам краще підходять і на які саме грантові конкурси ви б хотіли податися – зверніться до експертів з грантрайтингу та грантменеджменту (Нагірська, 2022).

Цікавим аспектом є вивчення «мови донора» і намагання комунікувати з донором саме «його мовою». Мається на увазі не ваша, досконала чи не дуже, англійська (адже часто грантові заявки подаються саме на англійській), а орієнтування на слова та фрази донорської програми, які використовуються для визначення цінностей, напрямів, цілей та пріоритетів у цій грантовій програмі.

Отож, як, бачимо, у грантменеджменті важливим постає таке поняття як грантрайтинг (*grantwriting*), що уособлює собою мистецтво написання грантових заявок (*application*), що базується на використанні практичного досвіду, інструментів та комунікативних навичок. Грантова заявка передусім являє собою письмове звернення, направлене до грантодавців з проханням про грант на реалізацію відповідного проєкту. Досить часто буває так, що активні вмотивовані фахівці, спеціалісти чи громадські діячі, які роблять безліч корисних справ та реалізують класні ініціативи – не вміють про презентувати та розказати про свою діяльність. Так само трапляється і з грантовими заявками. Є ініціатива, безліч можливостей, бажання, але немає якостей проєктного менеджера, і відповідних вмінь та практичних навичок. Зрозуміло, що грантрайтер відповідних компетентностей грантменеджменту набуває під час реальної участі у проєктній і грантовій діяльності, проходячи необхідне навчання та здобуваючи практичний досвід (Чибирик, 2023).

Перш за все, почнемо з трьох ключових аспектів написання пропозицій, які впливають на те, як читачі оцінюють ваш документ, адже «сильна» пропозиція описує хорошу науку таким чином, щоб її було легко читати та легко зрозуміти (Федоряк, 2023). Мова йде про такі аспекти як:

- зміст – що він говорить?
- форма – як вона організована та представлена?
- стиль – як це сказати?

Процес подачі заявки передбачає, перш за все, написання проєктної пропозиції/грантової заявки (*application form*), а також підготовку і подання інших документів залежно від типу проєкту/гранту (резюме проєкту, відомості про учасників проєкту, резюме учасників проєкту (CV), листи підтвердження від партнерів тощо) (додаток 2).

Будьте уважними, не припускайте помилок і обов'язково перевірте своє резюме, зокрема:

- відповідність (освіти, гранту, посади);
- наявність якісного фото;
- подання інформації про ключові навички та компетентності;
- переліку публікації тощо.

При цьому слід пам'ятати про важливість змісту, структури, стилю документа.

Перевагою в конкурсному відборі серед грантозаявників буде рекомендаційний лист (*Letter of Recommendation*), написаний «впливовою» людиною, чи особою, що уже відома в колах грантменеджменту (додаток 3).

Більшість грантових конкурсів передбачають здійснення проєктів у партнерстві. Пошук партнерів, зокрема іноземних, може виявитись непростим завданням і вимагає тривалого часу (Федоряк, 2023).

Для кращого пошуку партнерів, інструментів, професійного спілкування і т. д., зверніть увагу на наступні рекомендації:

- скористайтесь сервісами пошуку партнерів (додаток 4) (подайте запит на експертизу чи пропозицію експертизи);
- слідкуйте за новими програмами та повідомленнями (для вчасного отримання корисних дайджестів та актуальної інформації, слідкуйте за

донорами в соціальних мережах та підпишіться на розсилки веб-сайтів);

- долучайтесь до нетворкінгових зустрічей (Networking, нетворкінг - створення мережі контактів) професійних товариств, відвідування зборів, партнерських форумів, семінарів, міжнародних конференцій тощо (додаток 5);

- займайтеся саморекламою (Self promotion), надайте інформацію про свій досвід на різних веб-сторінках, сайтах, платформах (додаток 6).

- використовуйте соціальні мережі (напр., LinkedIn, Twitter, Facebook тощо) та медіа ресурсів, за допомогою яких можна висловити свою зацікавленість до певної тематики і зацікавити потенційних партнерів щодо написання та подальшої реалізації спільного проєкту

Різні сервіси пошуку партнерів (додаток 4) можуть допомогти вам знайти організації, які бажають взяти участь у пропозиціях, або опублікувати власні пропозиції про співпрацю. Національні контактні пункти (NCP) також надають послуги пошуку партнерів (Федоряк, 2023).

Наведемо приклади сервісів пошуку партнерів (додаток 4):

- CORDIS Partner Service – одна з найбільших баз даних профілів партнерів для досліджень та інновацій; представляє собою інформаційну службу досліджень і розробок Європейської Комісії; оновила свою службу партнерів у рамках підготовки до майбутньої Рамкової програми досліджень, FP6; покриває запити на партнерство від компаній, дослідницьких установ та університетів з усієї Європи та світу; пропонує повністю оновлені записи для полегшення ідентифікації партнерів, створення консорціуму та просування компетенцій або потреб.
- Idealist Partner Search – міжнародна мережа цифрових національних контактних пунктів Horizon Europe Cluster 4 (NCP), яка підтримує дослідницьку та інноваційну діяльність для Рамкових програм ЄС. Мережа включає понад 65 партнерів із держав-членів, асоційованих країн, східноєвропейських країн-партнерів (EERC), середземноморських

країн-партнерів (MPC) та інших країн світу.

- Enterprise Europe Network (EEN) – база даних можливостей співробітництва, що поєднує інноваційні та технологічні профілі міжнародних компаній і дослідницьких організацій; допомагає визначити відповідних партнерів для двостороннього ділового, інноваційного та технологічного співробітництва в міжнародному масштабі; це найбільша в світі мережа підтримки малих і середніх підприємств з міжнародними амбіціями; об'єднує експертів з організацій-членів, які відомі своєю досконалістю у підтримці відповідного бізнес-сектору (Федоряк, 2023).

Варто звернути увагу і на такий ключовий момент як комунікацію, опосередковану комп'ютером, між окремими людьми та всередині спільнот (*computer-mediated communication between individuals and within communities*; додаток 7). Зазначимо, що під поняттям спільноти (*communities*) розуміємо соціальні структури, які дозволяють групам людей ділитися знаннями та ресурсами на підтримку спільних дій. Виділяють два основні види: спільноти інтересів (CoI) і спільноти практики (CoP) або «практичні» спільноти (Fischer 2001, Fischer 2007). В першому випадку (CoI), мова йде про різномірні групи людей (як правило, представників різних дисциплін), які поділяють спільні інтереси; а в другому (CoP) – про однорідні групи людей, які мають спільну професійну практику та професійні інтереси. Найбільш передовими і відомими серед CoP є ті, що використовують різні кіберпростори, навіть спільні віртуальні середовища, такі як 3D-моделювання (Eustáquio and de Sousa 2019).

Тому все популярнішими стають віртуальні місця зустрічей (*virtual meeting places*). Тут реалізуються такі основні види діяльності: обмін інформацією (*exchange of information*), створення інформаційних матеріалів та іншої цифрової продукції (*content production*), тренінги та розвиток (*trainings and development*), дистанційна академічна освіта та управління навчанням (*distance academic education and learning management*), дослідницька та наукова діяльність

(research and scientific activities) і т. д. (табл. 1.1, додаток 8) (Федоряк, 2023).

Таблиця 1.1

Основні види діяльності, що реалізуються через віртуальні місця зустрічей

вид діяльності	Програми та платформи	Використання		
		Індивідуальне	Спільноти інтересів	«Практичні» спільноти
Обмін інформацією	Базовий набір SMS програми мобільного телефону	+		
Обмін інформацією і новинами	Групи новин, дискусійні форуми, месенджери, списки розсилки, конференції чи дошки оголошень (наприклад, Gmail, Telegram, Skype, FeverBee)	+	+	+
Контент-продукт, публікування та розповсюдження	Блоги, подкасти (наприклад, Netflix, Blogger, Flickr, del.icio.us, YouTube)		+	+
Збереження старих і створення нових соціальних мереж, самореклама тощо	Сайти соціальних мереж (наприклад, LinkedIn, Facebook, MySpace, Instagram, Twitter)		+	+
Дистанційна академічна освіта та управління навчанням	Системи управління навчанням (наприклад, EDUGET, Moodle)			+
Тренінги та розвиток	Вебінари, веб-трансляції (наприклад, Zoom, Google Hangouts)		+	+
Дослідницька та наукова діяльність	Наукова комунікаційна платформа (наприклад, ResearchGate, MedThink, MyScienceWork)			+

Втім, не варто індивідуальну діяльність чи діяльність спільнот розмежовувати, адже досить часто за тих чи інших обставин вони перекриваються, використовуючи одні й ті ж програми, сайти, засоби комунікації чи платформи (рис. 1.4).

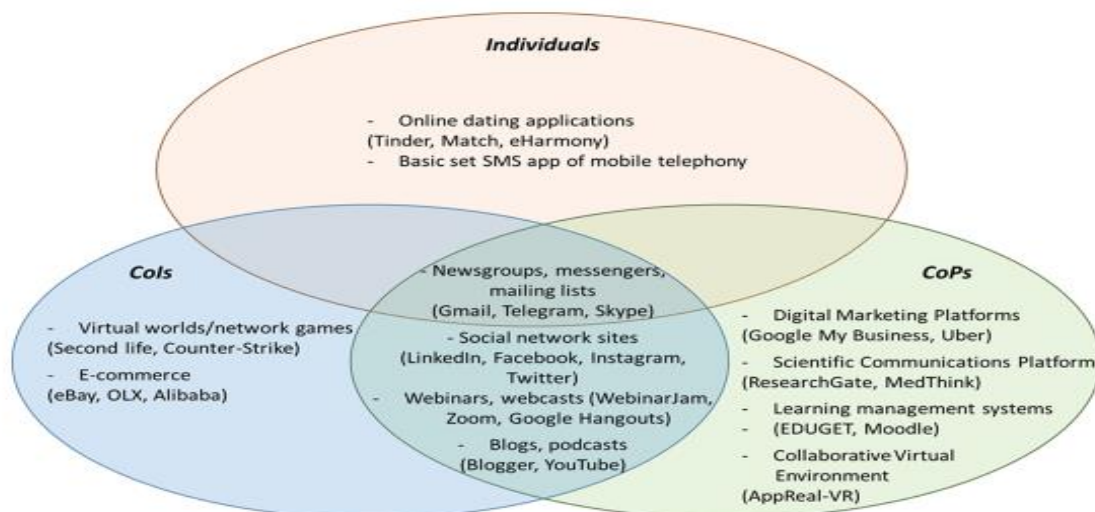

Рис. 1.4. Використання програм та платформ для «комп'ютерної» комунікації як між окремими людьми, так і спільнотами

У грантрайтингу важливо дотримуватися певних правил професійного спілкування електронною поштою (додаток 9). Для цього необхідно знати свою цільову аудиторію (відома аудиторія проти невідомої аудиторії, індивідуал проти групи). Виберіть формальний або неформальний стиль електронної пошти та дотримуйтеся професійної структури електронної пошти (Белявцева та ін., 2017).

Ідеальний початок електронної пошти складається з 3 елементів: сюжетної лінії, привітання (на зразок: «шановний сер», «шановний доктор Сміт» тощо), першого речення. Останнє, зазвичай, і визначає, чи продовжить читання одержувач. Ось кілька прикладів «поганого початку листа» та способи їх виправлення:

➤ «Ти мене не знаєш, але...». Немає потреби вказувати, що я тебе не знаю.

Натомість переходьте до суті, наприклад: «Я пишу Вам сьогодні, щоб

запросити Вас на мою лекцію 5 липня»;

- Мене звуть Ліза Лопес, і я...». Починаючи електронний лист таким чином, ви отримаєте електронний лист про вас. Натомість спробуйте задати запитання, яке цікавить читача. "Ви знали, що"

При написанні намагайтеся використовувати слова дії. Це свідчитиме про те, що ви та ваш проєкт налаштовані на досягнення успішних результатів, а не про можливі роздуми над проблемами. Пишіть коротко, просто, чітко і доступно. Уникайте риторичних запитань та складних речень. Пишіть «по ділу»: «такі» проблеми, «такі» наслідки, «така» ситуація, «таких» змін плануємо досягти і «так» ми плануємо вирішити. Рекомендують дати проєкт прочитати підлітку чи іншій незацікавленій особі, якщо їм вдалося усе зрозуміти одразу, то проєктна заявка буде зрозумілою і для донора (Федоряк, 2023).

Завершуючи електронний лист, краще скористатися заключними словами та надати підпис, електронну адресу чи інші засоби зв'язку з вами, посилання на веб-сайт, де можна додатково переглянути вашу діяльність чи інформацію про діяльність вашої компанії/установи/організації тощо (додаток 9).

Якщо завершальні слова звернення надто фамільярні чи неофіційні, ви можете викликати у читача дискомфорт. Зазвичай, для ділової електронної пошти вважається безпечним закінчення типу: «З найкращими побажаннями...».

Також доречно додавати підпис. Якщо ви не відомі одержувачу, використовуйте своє ім'я та прізвище. Якщо одержувач відомий, а корпоративна електронна адреса неофіційна, можна використовувати лише своє ім'я.

В офіційному діловому електронному листі доцільно зазначити і назву компанії/установи/організації, якщо ви пишете від їх імені компанії. При цьому, укажіть свою посаду та повну назву організації, у якій ви працюєте.

Включіть не лише свою адресу електронної пошти, але й інші засоби зв'язку з вами, наприклад контактну інформацію в соціальних мережах або номер телефону. Якщо це запит про роботу, додайте свою інформацію LinkedIn.

Не завадить додати також ще посилання на веб-сайт вашої компанії (якщо є). Якщо у вас є бізнес-сайт, то посилання на нього в підписі електронної пошти може бути важливим (Федоряк, 2023).

Наголосимо, що потрібно бути чесними та відвертими. Для цього оцініть реально свої можливості, навички, ресурси, досвід, цілеспрямованість. Донори не підтримають проєкт, якщо він не відповідає вашій сфері діяльності чи статутним цілям.

Звертайте увагу на деталі в інструкції грантодавця, наприклад, на кількість слів чи знаків у полі грантової заявки, подавати сканкопію чи у якому форматі завантажити документи, печатку ставити/не ставити тощо. Значна кількість заявок «відсіюються» ще на попередньому етапі технічного відбору.

Негативний результат – це також результат. Навіть, якщо вам відмовили, проаналізуйте можливі причини та зробіть висновки. Більшість донорів при відхиленні заявки разом із повідомленням про результати грантового відбору надсилають оцінку грантової заявки, а також надають короткі коментарі експертів.

Зрештою, якщо ви урахували вище окреслені аспекти грантменеджменту, але зовсім не маєте досвіду з грантрайтингу та постійно сумніваєтеся щодо реалізації грантових проєктів, почніть з простих і недорогих грантових конкурсів (напр., індивідуальні стипендії, гранти мобільності тощо) або встановлюйте зв'язки з досвідченими партнерами чи залучайте експертів. В підсумку, ви отримаєте безцінний досвід, практичні навички і розуміння якісного та успішного грантрайтингу і проєктного менеджменту .

Для того, щоб побачити «загальну картинку» проєкту дієвим є такий інструмент як побудова логіко-структурної матриці. Остання має вигляд таблиці, яка у стислому вигляді описує проєкт (здебільшого, матриця складається із 16-ти пов'язаних між собою полів, розділених на 4 колонки). Схематично логіку побудови матриці можна представити так (рис. 1.5) (Нагірська, 2022):

Рис. 1.5. Логіка побудови матриці

Реалізація будь-якого проєкту передбачає конкретні позитивні зміни, що можуть бути представлені у вигляді (Нагірська, 2022):

- продуктів (outputs) – це як і самі продукти, так і послуги, які ми одержують в результаті реалізації проєкту;
- результат (outcome) – досягнутий або ж очікуваний швидкий або ж проміжний вплив продукту; можуть бути кількісні (число створених нових послуг, одержувачів конкретної допомоги, тираж посібників тощо) чи якісні (позитивні зміни, які створюються у результаті проведення тих чи інших заходів або надання нових послуг; це наприклад, підвищення рівня практичних вмінь, навичок, знань тощо учасників тренінгу на певний відсоток);
- вплив (impact) – ефект, позитивні зміни від проведеної проєктної діяльності.

Схематично зв'язок між даними поняттями виглядає так (рис. 1.6) (Нагірська, 2022):

Рис. 1.6. Взаємозв'язок між поняттями продукту, результату, впливу

Розповсюдженим грантовим інструментом, що допомагає сформулювати проєктні цілі та завдання, є SMART, зміст якого висвітлюється у назві аббревіатури (Флис, 2023):

- S (Specific) – КОНКРЕТИКА, тобто основним критерієм є конкретна чітка ціль замість обширно абстрактної;
 - M (Measurable) – ВИМІРЮВАНІСТЬ, що передбачає наявність вимірюваних критеріїв для розуміння прогресу досягнення цілі та виконання поставлених завдань;
 - A (Achievable) – ДОСЯЖНІСТЬ, яка зорієнтована на важливості реалістичності/досяжності мети і чи є необхідні ресурси, компетенції, час;
 - R (Relevant) – РЕЛЕВАНТНІСТЬ/АКТУАЛЬНІСТЬ, яка вказує на необхідності визначення цілей і завдань, які дійсно матимуть значення і будуть релевантні з точки зору галузі діяльності організації та є дійсно актуальними для населення;
 - T (Time-bound) – ЧАС ТРИВАЛОСТІ, критерій який наголошує на важливості «вписатися» реалізування проєкту до кінцевої дати виконання.
- Під час грантрайтингу перевагою стане залучення до проєктної команди

спеціалістів певної сфери (наприклад, SMM-спеціалістів для розробки комунікаційної стратегії, бухгалтера для планування бюджету, експертів та науковців для окреслення проблем і аналізу середовища і т. д.). Адже навіть найбільш досвідчений грантрайтер не може передбачити усі вузькоспеціалізовані нюанси і врахувати всі аспекти при написанні грантової заявки (Базилук, 2013).

Реалізація проєкту та ефективний грантменеджмент передбачає поєднання цілого комплексу процесів управління ресурсами і командою проєкту за допомогою специфічної методології, завдяки чому проєкт успішно і результативно завершується (Грушева та ін., 2019).

Управління проєктами – це сукупність технологій, знань, методів, інструментів, підходів, застосування яких допомагає досягти найкращих результатів у проєктній діяльності.

Найпоширенішими в усьому світі, є дві методики управління проєктами: американська PMBoK (Project Management Body of Knowledge) і британська PRINCE2 (Project IN Controlled Enviroment) (Constance et al., 2021).

Відповідно до PMBoK основними складовими управління проєктами є:

- Project Integration Management (управління інтеграцією проєкту);
- Project Scope Management (управління змістом проєкту);
- Project Time Management (управління термінами проєкту);
- Project Cost Management (управління вартістю проєкту);
- Project Quality Management (управління якістю проєкту);
- Project Human Resource Management (управління людськими ресурсами проєкту);
- Project Communications Management (управління комунікаціями проєкту);
- Project Risk Management (управління ризиками проєкту);
- Project Procurement Management (управління поставками проєкту);
- Project Stakeholder Management (управління зацікавленими сторонами проєкту).

Для управління ризиками методика PRINCE2 пропонує трирівневий підхід

(Бурик, Попроцький, 2022):

1) ідентифікація ризику (якщо є розуміння, що деяка подія може мати вплив на досягнення мети проєкту, варто, щоб усі учасники розуміли однаково, з чим можуть стикнутися);

2) оцінка ризику (необхідно визначити вплив на досягнення окремих цілей, ймовірність настання небажаної події та з'ясувати її вплив на проєкт загалом);

3) контроль ризику (варто назначити відповідального, хто відслідковуватиме можливе настання ризику та визначить спосіб відповіді на нього).

Припущення та ризики є тими зовнішніми факторами, які можуть впливати на успішну реалізацію проєкту як позитивно (сприяти досягненню цілей проєкту), так і негативно (завадити його здійсненню).

Для визначення категорії ризиків часто користуються методом PESTLE, який є акронімом і сама назва підказує до якої категорії слід віднести певні ризики (Bedrii, 2020):

P (political, політичні) – ураховують можливі зміни в політичній системі відповідної країни, політичну підтримку проєкту;

E (economical, економічні) – ураховують можливі зміни в економічній ситуації тієї чи іншої країни, курси валют, зміну вартості ресурсів;

S (social, соціальні) – сприйняття проєкту громадськістю, зацікавленість стейкхолдерів у реалізації проєкту, активність цільової аудиторії;

T (technological, технологічні) – передбачають сумісність з програмним забезпеченням, цільової групи та діджитал-компетентності персоналу проєкту);

L (legislative, законодавчі) – враховують відмінності між законами ЄС та України, встановлені законодавчими актами, певні часові обмеження, нові закони, які можуть змінити ситуацію);

E (ecological, екологічні) – передбачають можливі забруднення, енергоспоживання тощо.

Також дієвим грантовим інструментом для визначення та управління

ризиками є SWOT-аналіз, суть якого полягає у розділенні факторів, які впливають на поточну та майбутню ситуацію і поділяються (Дорош, Московчик, 2022):

- за способом впливу (на позитивні та негативні фактори);
- за місцем виникнення (на внутрішні та зовнішні фактори).

Розшифрування абривіатури SWOT-аналізу дозволяє зрозуміти його суть:

- S (strengths або сильні сторони) – це внутрішні фактори, які дозволяють швидко просунутися до досягнення цілей (досвід отримання грантів, професійна команда);
- W (weaknesses або слабкі сторони) – це внутрішні фактори, які уповільнюють (гальмують) рух до досягнення мети (відсутність внутрішніх регламентів, спеціалізованого обладнання, системи злагодженої комунікації між підрозділами організації проєкту);
- O (opportunities або можливості) – це процеси, події і тенденції, що постійно відбуваються у зовнішньому середовищі, і за «правильної» реакції на які, досягається просування до досягнення мети проєкту (обмін досвідом з закордонними партнерами, вивчення кращих практик);
- T (threats або загрози) – це процеси, події і тенденції, що відбуваються у зовнішньому середовищі, і за відсутності реакції на які, погіршується просування до досягнення мети проєкту (економіко-політичні зміни, зміни у законодавстві, введення воєнного стану в країні, не налагоджена міжсекторальна комунікація, низький інтерес громадськості до проєкту).

Таким чином, бачимо, що грантменеджмент передбачає поєднання теоретичних знань про основи проєктної і грантової діяльності, їх класифікацію, спеціальну термінологію, основні документи, які необхідні в процесі подачі заявки, а також реалізації практичних навичок та компетентностей грантрайтингу щодо резюме, подачі заявок, рекомендаційних листів, пошуку самих проєктів, партнерів, інструментів, механізмів, комунікацій тощо.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Об’єктом дослідження у нашій роботі виступили міжнародні проєкти та гранти, в яких взяли участь колектив кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Предмет дослідження – динаміка та типологізація проєктної діяльності кафедри.

Досліджуваний період – 2013-2023 рр.

Матеріалами для написання роботи послуговували звітна документація (поточна та підсумкова) кожної відповідної програми, а також офіційні відкриті веб-ресурси:

- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/ecobru>.
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/zberezhennia-bioriznomanittia-znati-i-diiati>
- <https://coloss.org/>
- <https://coloss.org/activities/coreprojects/monitoring/>
- http://apis.chnu.edu.ua/?page_id=9
- <http://www.alter-net.info>
- <https://embassies.gov.il/kyiv/NewsAndEvents/Pages/ArticleMashavFedoriak.aspx>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/mashav-international-training-course-environmental-management-of-natural-parks-and-reserves-tel-aviv-kibbutz-ketura-jerusalem-israel>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/profesora-kafedri-ekologiyi-ta-biomonitoringu-mariiu-fedoriak-nagorodzheno-sertifikatom-vidznaki>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/iv-zustrich-iz-navchalnimi-zakladami-nadavachami-osvitnih-poslug-z-bdzhilnitstva>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/komanda-ekologiv-na-zustrichi-z->

talanoivitoiu-moloddiu-bukovini

- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/vseukrayinska-zustrich-zi-steikholderami-shchodo-pidgotovki-ekologiv-u-konteksti-obgovorennia-proektu-novogo-pereliku-galuzei-znan-i-spetsialnostei>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/18th-coloss-econference-mizhnarodna-onlain-konferentsiia>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/20-travnia-vsievitnii-den-bdzhil>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/trivae-pidgotovka-do-novogo-sezonu-monitoringu-vtrat-bdzholinih-kolonii>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/vikonannia-grantovih-zavdan-i-pidgotovka-do-novogo-sezonu-mizhnarodnogo-monitoringu-smertnosti-bdzhil-na-bazi-institutiv-ispaniyi>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/18th-coloss-econference-mizhnarodna-onlain-konferentsiia>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/pidgotovka-do-novogo-sezonu-monitoringu-coloss-v-umovah-viini>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/prof-mariia-fedoriak-sered-zaproshenih-spikeriv-kruglogo-stolu-z-pitan-kerovanogo-bdzholozapilennia>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/kafedra-ekologiyi-ta-biomonitoringu-pidpisala-dogovir-z-kontinental-farmerz-grup-na-vikonannia-ndr>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/zinitsiiuvali-ta-proveli-mizhnarodnii-vebinar-natural-and-managed-bees>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/pidgotovka-do-novogo-sezonu-mizhnarodnogo-monitoringu-coloss-pislia-zimivli-2020-2021-rr>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/naukova-robota>
- <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/kafedra-ekologiyi-ta-biomonitoringu-viborola-grant-horizon-iz-proektom-restpoll-na-48-misiatsiv>

Подальша типологізація проєктної діяльності кафедри здійснювалася з урахування загальноприйнятих підходів до класифікації проєктів і грантів з урахуванням їх масштабів (в залежності від суми коштів, що надається на їх реалізацію), кількості учасників, часу реалізації, кількістю країн-учасників, напрямів діяльності, сфери реалізації та ін..

Інтерпретація та візуалізація отриманої інформації проводилася за допомогою комп'ютерних програм Microsoft Excel, Microsoft Word та Power Point.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Освітньо-просвітницькі проєкти кафедри

Грантова і проєктна діяльність є перспективним вектором для професійного розвитку науковців: вона посилює теоретичні та емпіричні основи взаємодії між собою, а також і з теоретично-методичними аспектами науково-педагогічної діяльності, удосконалюючи розвиток не лише окремих особистостей, а й колективу, установи, галузей і напрямів діяльності та суспільства загалом. Для науковців-дослідників, науковців-педагогів та й усіх учасників таких програм відкриваються певні можливості, пов'язані з новими знайомствами, поглибленням навичок, знань і вмінь у тій чи іншій сфері діяльності, розвиток відповідних компетентностей, підвищення кваліфікації, практичне втілення ідей і т.д., втім паралельно накладаються додаткові вимоги і затребуваність у певних ресурсах (Калініна та ін., 2022).

За роки своєї діяльності науковці кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича взяли участь у понад десяти різноманітних міжнародних проєктах та грантових програмах.

Одним з визначних міжнародних довгострокових освітньо-просвітницьких проєктів, де взяли участь співробітники кафедри екології та біомоніторингу (далі – кафедра) став **Темпус IV ЕсоBRU (Екологічна освіта для Білорусі, Росії та України)**. Акронім: ЕсоBRU 543707-TEMPUS-1-2013-1-DE-TEMPUS-JPHES. Учасниками проєкту стали представники ВНЗ семи країн: Федеративна Республіка Німеччина, Чеська Республіка, Латвія, Словацька Республіка, Росія, Республіка Білорусь, Україна (рис. 3.1).

Роки участі – 2013-2017 рр. Спершу, проєкт був розрахований на 3 роки. Втім, у зв'язку з політичними та військовими подіями на території України, тривалість проєкту була пролонгована.

Координатори/донори проєкту – доктор Райнер Бремер (Федеративна

Республіка Німеччина).

Координатором проєкту по ЧНУ ім. Ю. Федьковича став радник ректора, доктор біологічних наук, професор Степан Степанович Костишин.

Більш детальну інформацію можна знайти на сайті: <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/ecobru>.

Рис. 3.1. Screenshot інтернет-сторінки, де висвітлено діяльність науковців кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича у проєкті «Темпус IV ЕсоВРУ» та отримані результати

Нижче подаємо інформацію про основну діяльність та результати реалізації проєкту «Темпус IV ЕсоВРУ».

Ключові цілі проєкту полягали у:

1. розробці та удосконаленні навчальних програм з екології в системі безперервної освіти викладачів і вчителів в контексті багаторівневої системи освіти, що провадиться на території Республіки Білорусь, Росії та України;

2. впровадженні, тестуванні та визнанні на офіційному рівні й підтримці подальшого використання дистанційних навчальних програм і курсів з екологічної освіти в контексті багаторівневої української, білоруської та російської системи освіти;

3. модернізації існуючих навчальних програм і курсів в розумінні взаємодії екологізації освіти та захисту довкілля;

В рамках реалізації проєкту науковці кафедри брали участь у низці робочих зустрічей з представниками організацій-партнерів та координаторами проєкту (зустрічі могли проводитися у вигляді семінарів-тренінгів, круглих столів, конференцій тощо), а саме:

➤ 16-21 лютого 2014 року – м. Бремен (Німеччина) – координаційна зустріч представників усіх організацій-партнерів проєкту; визначення завдань проєкту; знайомство з роботою Освітнього центру в будівельній сфері;

➤ 28 червня-4 липня 2014 року – м. Санкт-Петербург (Росія) – Міжнародний науково-практичний семінар у рамках європейського освітнього проєкту «TEMPUS IV EcoBRU»; визначення тематики дистанційних курсів для екологічної освіти окремих цільових груп викладачів шкіл і профтехучилищ на основі результатів проведеного раніше анкетування з проблематики і специфікації кваліфікаційних вимог.

➤ 1-4 грудня 2014 року – м. Бремен (Німеччина) – семінар «Змістовна специфікація недостатньої кваліфікації за цільовими групами».

➤ 7-13 квітня 2015 року – м. Жиліна (Словаччина) – представлення проєктів дистанційних курсів для підвищення рівня екологічної компетентності вчителів ЗОШ і викладачів професійно-технічних закладів;

➤ 28 квітня 2015 року – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» (Київська обл., Україна) – обговорення перебігу та реалізації визначених завдань проєкту;

➤ 26-31 жовтня 2015 року – робочі зустрічі в Україні, спрямовані на обговорення перебігу та реалізації визначених завдань проєкту, проведені на базі: Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди (28 жовтня), Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (29 жовтня), Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (30 жовтня), Надвірнянського коледжу Національного транспортного університету (31 жовтня).

➤ 12 травня 2016 року – науково-практичний семінар «Екологізація освіти. Міжнародний досвід та регіональні перспективи», проведений на базі Надвірнянського коледжу НТУ (Івано-Франківська обл., Україна);

➤ 10-11 травня 2016 року – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківська область, Україна) – Міжнародна науково-практична конференція «Екологічні засади збалансованого регіонального розвитку» (за напрямками: екологічна освіта і наука; екологічна безпека, політика і моніторинг навколишнього середовища; охорона природи і розвиток екологічної мережі) та круглий стіл «Проблеми та перспективи екологічного підприємництва: європейський досвід і національні особливості».

➤ 21-28 травня 2016 року – м. Мінськ, м. Пінськ (Республіка Білорусь) – обмін досвідом між представниками країн-учасниць з питань розвитку екологічної компетенції в різних сферах освіти та бізнесу; заслухано доповіді учасників проєкту про дистанційні курси підвищення екологічної компетентності вчителів загальноосвітніх шкіл і викладачів закладів професійної й вищої освіти.

➤ 27 вересня 2016 року – Національний транспортний університет (Київ, Україна) – заключна координаційна зустріч виконавців проєкту; презентація розроблених курсів з екологічної освіти та результатів впровадження їх в освітній процес.

➤ 16 листопада 2018 року - Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (Чернівці, Україна) – моніторинг діяльності учасників гранту комісією ТЕМПУС-офісу з Києва.

Важливими досягненнями/результатами проєкту «Темпус IV EcoBRU» стали (додаток 10):

- розробка та впровадження курсів з акцентами екологізації в навчальні плани та освітні програми підготовки фахівців, в тому числі й для небіологічних спеціальностей (а саме: «Основи формування екологічної культури: екологічна культура родини» (автори: Руденко С.С., Костишин С.С.), «Основи формування екологічної культури: екологічна культура етносів, міст, країн» (автори: Руденко С.С., Костишин С.С.), «Педагогічні, організаційні та методологічні основи формування екологічної культури» (автори: Руденко С.С., Костишин С.С.), «Моделювання та системний аналіз в екології» (автори: Руденко С.С., Костишин С.С.), «Управління та реалізація екологічного моніторингу в середній школі» (автори: Руденко С.С., Морозова Т.В.), «Екологічні ризики в аграрному виробництві» (автори: Федоряк М.М., Москалик Г.Г.), «Екологічні основи лісокористування» (автори: Москалик Г.Г., Федоряк М.М.).

- застосування навчально-методичних матеріалів розроблених курсів і програм для слухачів університету III віку ім. Адольфа Кольпінга, у позашкільному навчанні, для слухачів факультативних і гурткових занять, для курсів підвищення кваліфікації співробітників комунального господарства, зокрема, у розрізі дисципліни «Гарбологія»;

- підготовка та публікація низки наукових праць (в т. ч. навчальні посібники, методичні рекомендації, наукові статті, матеріали конференцій і т. д.) з розроблених курсів;

- проведення низки заходів, зустрічей, круглих столів, конференцій тощо із залученням цільової аудиторії (вчителі ЗНЗ, ЗОШ, НВК, викладачі технікумів, коледжів, училищ, університетів, співробітники закладів

позашкільної освіти, науково-дослідних установ, учні, студенти, гуртківці і т. д.);

- складання та підписання десятки угод про науково-дослідну і навчальну співпрацю з навчальними закладами;

- створення та поширення відеороликів на екологічну тематику;

- залучення учнівської та студентської молоді до виконання екологічних проєктів;

- обмін досвідом між колегами, фахівцями, спеціалістами, науково-педагогічними працівниками як на тернинах України, так і на теренах іноземних країн-учасниць;

- проведення стажування і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;

- організація та удосконалення дистанційного навчання (напр., за допомогою платформи moodle);

- створення комп'ютерного класу та покращення матеріально-технічної бази кафедри з подальшим використання обладнання, придбаного за сприяння Програми Tempus IV Project EcoBRU, для наукової та навчальної роботи;

- організація та участь у вебінарі на тему: «Вступ до навчального курсу «Екологічні ризики в агровиробництві»;

- оприлюднення результатів проєктної діяльності на веб-сторінках, в ЗМІ, на каналі Youtube;

- виступи перед учнями ЗНЗ міста та області з цікавими лекціями на екологічну тематику;

- проведення індивідуального аналізу результатів опитування, здійсненого робочою групою EcoBRU ЧНУ;

- організація щорічних «літніх шкіл» з представниками цільових груп (де прослуховувалися нові розроблені курси з урахуванням поглиблення екологізації програми та подальше вручення відповідних сертифікатів

учасникам):

- 21 березня 2013 р. – методичний практикум в рамках НДТ «Моделювання антропогенного впливу на спряженість біогеохімічних колообігів та прогнозування наслідків їх екосистемної розбалансованості» (локація заходу: кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ);

- 22-23 червня 2013 р. – методичний практикум «Дослідження екологічного стану водних екосистем» (локація: позашкільний оздоровчо-виховний заклад "Лунка" с.м.т. Красноільськ);

- 6-8 вересня 2013 р. – навчальний семінар-тренінг «Екологічна освіта та просвіта учнів загальноосвітніх шкіл» (локація: «Гірський узвіз», с.Виженка);

- 19 вересня 2014 р. – семінар-тренінг в рамках Педагогічної школи учасників науково-освітнього проєкту «Етноекологічні особливості та дослідження екологічного стану Буковини» (локація: кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ);

- 20-22 березня 2015 р. – навчальний семінар-тренінг «Екологічна освіта та просвіта учнів загальноосвітніх шкіл» (локація: Резорт «Шешори», с. Шешори).

Уже декілька років поспіль і донині співробітники кафедри залучені до постійно діючого науково-просвітницького проєкту міжнародної некомерційної асоціації з дослідження медоносних бджіл **COLOSS («Prevention of honey bee COlony LOSSes»)**. Зокрема, доктор біологічних наук, завідувач кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заслужений працівник освіти України – професор Марія Федоряк – вісім років поспіль є Національним координатором України в міжнародному моніторингу втрат бджолиних колоній під егідою міжнародної асоціації з дослідження медоносних бджіл COLOSS.

Роки участі – з 2014 р. і донині.

Координатор/донор проєкту – Швейцарія (штаб-квартира в м. Берн).

Основна мета COLOSS націлена на покращення стану бджолиних популяцій на глобальному рівні. Сама організація заснована ще в 2007 році, після масової смертності бджолиних сімей у 2006 році в США від хвороби, яка отримала назву «колапс бджолиних колоній». Для досягнення цієї мети здійснюється координація міжнародних досліджень, включно з розробкою стандартизованих методів; пропаганда добробуту бджіл на національному та інтернаціональних рівнях; поширення знань та навичок, пов'язаних із покращенням стану бджіл; сприяння розвитку молодого покоління та розв'язання гендерного питання серед тих, хто бере активну участь у сприянні добробуту бджіл; роз'яснення проблеми смертності бджіл населенню та урядовим адміністраціям і урядовцям.

COLOSS об'єднує наукових фахівців, задіяних у вивчення цього питання, та налічує 835 членів (включаючи дослідників, наукових професіоналів, ветеринарів, спеціалістів із сільського господарства, а також студентів) у 94 країнах світу.

Асоціація COLOSS включає групу по моніторингу втрат бджолосімей, що вивчають не лише кількісні показники загибелі бджіл, а й досліджують причини втрат бджолиних колоній. Для цього, учасники проєкту COLOSS щороку проводять опитування бджолярів за допомогою уніфікованої анкети, що дозволяє забезпечити репрезентативну вибірку пасічників у кожній країні. Це дає змогу порівнювати показники втрати колоній між країнами та використовувати зібрані міжнародні дані для кращого розуміння факторів ризику втрати колоній на глобальному рівні.

Отримані результати після опрацювання використовуються для прес-релізів і наукових публікацій, які поширюються серед дослідницького співтовариства. У даних публікаціях вперше на міжнародному рівні отримано порівняння показників втрат колоній медоносних бджіл, а також використано вдосконалене статистичне моделювання для дослідження факторів ризику. Так,

наприклад, визначені на даний момент фактори ризику передбачають управління пасічниками (це можуть бути рекомендації щодо підгодівлі, кормової бази, стратегій лікування для боротьби з паразитичним кліщем *Varroa destructor* тощо).

Досягнення/результати участі у проєкті COLOSS:

- опубліковано низку наукових праць (в т. ч. наукові статті, методичні рекомендації, посібники, матеріали конференцій і т. д.);

- прийнято участь у десятці семінарів, вебінарів, міжнародних конференціях, круглих столах тощо (додаток 11), а саме:

- 7-9 лютого 2018 р. участь проф. Марії Федоряк у семінарі на базі Словацького аграрного університету в м. Нітра (Словаччина);

- 5-6 лютого 2019 р. участь проф. Марії Федоряк у семінарі, що проходив у м. Гетеборг (Швеція);

- 24 березня 2019 р. участь науковців кафедри (Кульманов О., Шкробанець О.) у засіданні громадської організації «Об'єднання пасічників Чортківщини» в приміщенні Чортківської районної державної адміністрації;

- 28 березня 2019 р. участь проф. Марії Федоряк у круглому столі: «Взаємодія агровиробників та пасічників. Як упередити отруєння бджіл», що відбувся у прес-центрі «Українські новини», м. Київ;

- 26-30 листопада 2019 участь асист. Аліни Жук та аспіранта Олександра Шкробанця у науковому семінарі «Здоров'я *Apis mellifera* L. та якість меду у рамках міжнародного моніторингу втрат бджолиних колоній COLOSS», що проходив на факультеті наук Університету Палацького м. Оломоуц (Чехія);

- 4-6 лютого 2020 р. участь проф. Марії Федоряк у семінарі, що проходив у м. Толедо (Іспанія);

- 21 вересня по 6 жовтня 2020 р. участь проф. Марії Федоряк, доц. Галини Москалик, асист. Аліни Жук, аспірантів Олександра Шкробанця та Катерина Тимчук у семінарах: «Моніторинг смертності бджіл», «Віруси бджіл», «Кліщ

Варроа», «Виживаність бджіл», «Вплив токсичних речовин на бджіл» та ін.;

➤ 12-13 жовтня 2020 р. участь проф. Марії Федоряк, доц. Галини Москалик, асист. Аліни Жук, аспірантів Олександра Шкробанця та Катерина Тимчук в роботі щорічної міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «2020 e-COLOSS Conference»;

➤ 9 березня 2021 р. участь викладачів та студентів кафедри у рамках міжнародної співпраці у міжнародному вебінарі на тему: «Natural and Managed bees»;

➤ 11 березня 2021 р. участь проф. Марії Федоряк та аспіранта Олександра Шкробанця у щорічній зустрічі національних координаторів щодо підготовки до нового сезону Міжнародного моніторингу COLOSS після зимівлі 2020-2021 рр.;

➤ 03 лютого 2022 участь проф. Марії Федоряк у онлайн заході (ZOOM-платформа) за темою: «Кероване бджолозапилення 2022: досвід, виклики перспективи»;

➤ 14-16 лютого 2022 р. участь проф. Марії Федоряк і аспіранта кафедри Олександра Шкробанця у онлайн-семінарі національних координаторів “COLOSS Monitoring e-Workshop 2022”;

➤ 23 березня 2022 р. участь проф. Марії Федоряк і аспіранта кафедри Олександра Шкробанця у онлайн-семінарі “How to use LimeSurvey and how to make the updates”;

➤ 2-3 листопада 2022 р. участь аспіранта Олександра Шкробанця у 18-й онлайн-конференції міжнародної асоціації COLOSS (18th COLOSS eConference);

➤ 17 по 31 жовтня 2022 рр. участь науковців кафедри у онлайн-семінарах цільових груп COLOSS (“Кліщ Варроа”, “Харчування бджіл”, “Азійський шершень” та ін.) та проєктах (“Розробка BEEBOOK”, “Розширення і бджільництво”, “Моніторинг втрат бджолиних колоній”)

➤ 8-10 лютого 2023 р. участь національного координатора проф. Марії Федоряк у робочому засіданні моніторингової групи втрат бджолиних колоній COLOSS Association на базі Варшавського університету природничих наук;

➤ 18 травня 2023 р. проф. участь Марії ФЕДОРЯК у II Міжнародній науково-практичній конференції «VinSmartEco».

- проведено ряд зустрічей з освітянами, громадськістю, учнями та іншими зацікавленими особами, де висвітлено результатами багаторічного моніторингу смертності бджолиних колоній в Україні, який проводиться під егідою COLOSS, зокрема:

➤ 26 травня 2019 р. відкрита зустріч доц. Ульяни Легети та студентів кафедри з відвідувачами акції «Наукові пікніки» у м. Чернівці;

➤ 15 листопада 2019 р. зустріч з учнями та вчителями ЗСО під знаменом: «Екологія: сьогодні і завтра» (координатор – асист. Тетяна Филипчук; учасники – доц. Галина Москалик, доц. Ірина Ситнікова, доц. Уляна Легета, асист. Оксана Баглей, асист. Аліна Жук);

➤ 30 серпня 2023 року участь проф. Марії Федоряк на IV зустрічі з навчальними закладами-надавачами освітніх послуг з бджільництва.

З метою демонстрації досягнень проєктної діяльності учасників кафедри екології та біомоніторингу у співпраці з міжнародною асоціацією COLOSS, їх результати неодноразово були оформлені у вигляді банерів, брошур, буклетів тощо та поширені у колах наукових, освітніх і громадських спільнот.

Ще одним вагомим досягненням стала участь співробітників кафедри у національному просвітницькому короткостроковому проєкті **«Збереження біорізноманіття: знати і діяти. Програма неформальної освіти для підлітків»** (додаток 12).

Роки участі – 2021-2022 рр.

Координатори/донори – Посольство Фінляндії в Україні.

Координатором проєкту від України є д. б. н., завідувач кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Заслужений працівник освіти України, проф. Марія Федоряк.

Основними цілями проєкту були: розробка неформальної освітньої програми, навчальних матеріалів, а також проведення навчання, заходів, зустрічей, конференцій з просвітницькою метою, націленою на збереження біорізноманіття.

Реалізація проєкту від Посольства Фінляндії в Україні стала можлива завдяки спільній злагодженій співпраці Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас Чернівецької Єпархії» та співробітників кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича. До проєкту також долучилися колеги (які продемонстрували бажання пілотувати програму неформальної екологічної освіти, розроблену науковцями кафедри екології та біомоніторингу) з Дитячих центрів Карітас 5-ти міст України. Зокрема, з Львівської області – це міста Борислав, Дрогобич, Броди, з Волинської області – місто Нововолинськ, з Дніпропетровської області – місто Кам'янське.

Основна діяльність та досягнення реалізації проєкту представлені в:

- написанні та впровадженні неформальної освітньої програми і розробці навчальних матеріалів (в т. ч. цифрових і паперових): презентації РРТ, прикладів екопроєктів, інструкції з лабораторних і практичних занять, науково-популярних видань тощо;
- стартовій зустрічі у м. Чернівці для локальних тренерів пілотних центрів; поширенні розроблених та удосконалених навчальних матеріалів; онлайн навчанні тренерів (серпень 2021 р.);
- організації онлайн-семінарів як для проміжного моніторингу, так і для інформаційної підтримки пілотних центрів;
- циклі занять, що включав 15 занять щотижня, в пілотних центрах України

(вересень-грудень 2021 р., січень-травень 2022 р., червень-липень 2022 р.);

- циклі «Ековікендів» для учасників пілотних центрів (грудень 2021 р., січень-травень 2022 р., червень-липень 2022 р.);

- проведенні заходів для поширення досвіду впровадження розроблених неформальних освітніх програм у дитячих центрах Карітас України, а також закладах позашкільної освіти (серпень-вересень 2022 р.);

- підсумковій конференції для усіх учасників проєкту із залученням науковців, фахівців, спеціалістів та ін. з вітчизняних і закордонних ВУЗів, Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, вчителів ЗОШ, ЗНЗ, НВК, ліцеїв, гімназій і т. д., представників БМАНУ, екоцентрів, закладів позашкільної освіти, колег з центрів Карітасу, місцевої влади, засобів масової інформації тощо (25 листопада 2022 р.).

Більш детальну інформацію можна знайти на сайті: <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/zberezhennia-bioriznomanittia-znati-i-diati>

Цікавим став міжнародний, короткостроковий, індивідуальний грант, отриманий проф. Марією Федоряк, **«MASHAV» («Environmental Management of Natural Parks and Reserves»** або «Екологічний менеджмент природних парків і заповідників») (додаток 13).

Роки участі – 2016-2017 рр.

Координатори/донори – Аравійський інститут екодосліджень (Arava Institute for Environmental Studies; Ізраїль) під егідою MASHAV – Ізраїльського агентства з міжнародного співробітництва в галузі розвитку.

Цілями проєкту стали надання розуміння концепції екосистемних послуг (термінологія, екологічні, соціальні й економічні аспекти, поділ на категорії і т.д.) та здобуття практичних навичок щодо екоменеджменту парків і заповідників на прикладі розробки власних проєктів.

Курс зібрав 25 експертів середньої ланки охорони природи з 12 країн

Європи, Африки, Азії та Південної Америки.

Результатами участі в даному курсі стали: набуття компетенцій учасниками курсу щодо застосування надсучасних підходів і технологій у сфері охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів, а також розвитку екоменеджменту парків і заповідників; ознайомлення з різними підходами до охорони природи в Ізраїлі, особливостями структури та функціонування різних природоохоронних територій в посушливих і напівзасушливих землях; обмін досвідом щодо підходів, принципів, структури, концепції екосистемних послуг, екологічної цілісності і глобального управління навколишнім середовищем, Національної програми оцінки екосистем Ізраїлю, сучасні підходи до лісового господарства в Ізраїлі в контексті концепції екосистемних послуг, принципів землеробства та сталому розвитку сільського господарства в посушливих і напівзасушливих землях.

Курс «MASHAV» передбачав і діяльність учасників у семінарах, які дозволили їм навчитися методології DPSIR-аналізу, картографічного аналізу зацікавлених сторін, побудови проблемних і цільових дерев та інших сучасних комплексних підходів щодо пом'якшення конфлікту між дикою природою та людиною. Крім того, учасники мали змогу відвідати різноманітні природні заповідники та парки, включаючи Міжнародний центр спостереження та дослідження птахів (International Bird Watching and Research Center), Кораловий пляж в Ейлаті, Еврона (Coral Beach in Eilat, Evrona; місце розливу нафти 2014 року), Хай-Бар Йотвата (Hai-Bar Yotvata) та природний заповідник Ейн Геді (Ein Gedi Nature Reserve).

Більш детальну інформацію можна знайти на сайті:
<http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/mashav-international-training-course>.

3.2. Науково-дослідницькі проєкти

Співпраця міжнародної асоціації COLOSS з різноманітними установами (освітніми, науково-дослідними, навчально-науковими тощо) по всьому світу передбачає реалізацію різнонаправленої діяльності. Так, в розділі 3.1. висвітлено участь співробітників кафедри у даному проєкті у освітньо-просвітницької спрямованості. Втім, в межах проєкту COLOSS науковці кафедри стали учасниками і білатерального довгострокового науково-технічного співробітництва між Україною та Австрією 2017-18 **«Дослідження втрат бджолиних колоній в Україні та Австрії: Спільний аналіз даних та фактори ризику, інформаційна підтримка бджолярів» (WTZ (Ukraine-Austria))**.

Роки участі – з 2017-2018 рр.

Координатор/донор проєкту – Міністерства освіти і науки Австрії та України.

Координатор в Україні – д.б.н., професор Марія Федоряк.

Основна мета проєкту WTZ (Ukraine-Austria) була націлена на науково-технічне на дослідження втрат бджолиних сімей в Україні та Австрії, в т. ч. й аналіз даних та факторів ризику, а також інформаційна підтримка бджолярів.

Досягнення/результати участі у проєкті WTZ (Ukraine-Austria):

- обмін досвідом між співробітниками Університету Карла Франца (м. Грац, Австрія) і науковцями кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича (м. Чернівці, Україна) з подальшим їх науково-технічним співробітництвом;
- публікаціях у науково-періодичних виданнях на веб-платформах;
- стажування і підвищення кваліфікації в м. Грац (Австрія) на базі університету Карла Франца та на базі школи для бджолярів і асоціації фермерів (Федоряк М.М. у 2017 р. та у 2018 р.; Руденко С. С. у 2018 р.);
- висвітлення отриманих результатів на зустрічах, наукових конференціях, круглих столах тощо.

Також в 2021 р. у співпраці з міжнародною асоціацією COLOSS та Шведським сільськогосподарським університетом новий розвиток отримала і кафедральна тематика з вивчення екосистемних послуг бджоли медоносної та асоційованих факторів ризику. Так, між кафедрою та агрохолдингом «Контінентал Фармерз Груп» було підписано договір щодо участі науковців кафедри та фахівців агрохолдингу у виконанні завдань науково-дослідної теми: «Аналіз впливу комах-запилювачів на врожайність перехреснозапильних культур».

Ще одним міжнародним науковим довгостроковим грантом став **Project ALTER-Net High Impact Action (AHIA)**: «A Long-Term Biodiversity, Ecosystem and Awareness Research Network» («Довгострокова мережа досліджень біорізноманіття, екосистем та обізнаності»).

Роки участі – 2018-2020 рр.

Координатори/донори – Нідерланди.

Координатором проєкту від України стала д. б. н., завідувач кафедри екології та біомоніторингу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Заслужений працівник освіти України, проф. Марія Федоряк.

Основними цілями АНІА стали:

- досягнення довгострокової інтеграції між 24 установами-партнерами та іншими зацікавленими сторонами, що залучені до досліджень біорізноманіття, моніторингу та/або комунікації;
- інтеграція національних центрів передового досвіду в галузі досліджень біорізноманіття та соціальних наук;
- інтеграція екологічного та соціально-економічного підходів;
- розвиток мережі багатофункціональних довгострокових платформ дослідження екосистем (LTER);
- розвиток науково-політичного зв'язку для покращення обміну

інформацією щодо оцінки біорізноманіття;

- розробка основи для системи управління розподіленими даними, інформацією та знаннями.
- навчання та удосконалення комунікаційної діяльності для сприяння поширенню передового досвіду.
- підтримка проєктів із високим «рівнем впливу», які сприяють співпраці та обміном досвідом між інститутами-партнерами щодо проблем біорізноманіття та екосистем, з якими стикається сучасне суспільство.

Результатами діяльності у проєкті «АНІА» стали:

- участь у міжнародному семінарі «Забезпечення функціональної зеленої інфраструктури, що підтримує біорізноманіття та екосистемні послуги. Європейські ініціативи щодо ландшафтного підходу забезпечують адаптовані до потреб регіонів рішення» виконавців проєкту ALTER-Net High Impact Action 2018-19 в Туреччині (28 квітня - 4 травня, 2019; проф. Федоряк М. М.);

- участь у роботі основної групи виконавців проєкту ALTER-Net High Impact Action 2018-19 в Іспанії (3-13 жовтня, 2019; проф. Федоряк М. М.).

- участь у роботі основної групи виконавців проєкту ALTER-Net High Impact Action 2018-19 в Швеції (17-27 жовтня, 2019; проф. Федоряк М. М.).

- публікації у рейтингових журналах,

- налагодження довгострокових міжнародних дослідницьких партнерств.

- інтеграція компетентностей та визначення єдиних програм досліджень, шляхом розробки інструментів і методологій спільного використання, які забезпечують більш комплексний підхід щодо вирішення пріоритетних питань у дослідженнях біорізноманіття, екосистем та обізнаності.

Отримати додаткову інформацію можна на веб-сайті: <http://www.alter-net.info>.

Також проф. Марією Федоряк на конкурсній основі отримано національну стипендіальну короткострокову індивідуальну програму від уряду Словаччини «SAIA» науково-дослідницького спрямування, реалізовану на базі Словацького університету сільськогосподарських наук, що в м. Нітра (Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia).

Тематика програми: «Мікробіом домінуючих синантропних членистоногих і роль павуків в якості агентів боротьби з шкідниками» («Microbiome of dominating synanthropic arthropods and role of spiders as the agents of pest control»).

Рік участі – 2017 р.

Координатори/донори – уряд Словаччини.

Основні цілі проєкту передбачали експериментальні дослідження (збір та ідентифікація матеріалу, аналіз структури синантропних членистоногих в Словаччині й Україні та їх мікробіомів для удосконалення програм управління угрупованнями синантропних членистоногих.

Основна діяльність та досягнення реалізації проєкту представлені в:

- отриманні якісних і кількісних даних про структуру синантропних членистоногих міст Нітри і Чернівців;
- створенні бази даних по мікробом синантропних членистоногих;
- аналізі мікробіологічного забруднення домінуючих видів синантропних членистоногих;
- оцінці ризиків якості і безпеки харчових продуктів, пов'язаних з конкретними групами синантропних членистоногих;
- отриманні нових знань в області алергічної сенсibiliзації населення;
- вивчення ефективності павуків для боротьби з шкідниками в будівлях;
- публікаціях у наукових журналах і висвітленні отриманих результатів на наукових конференціях;
- розробці та удосконаленні програм для контролю синантропних

членистоногих, впроваджених в Україні та Словаччині;

- обмін досвідом між колегами Словацького університету сільськогосподарських наук (м. Нітра, Словачія) та науковцями кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича (м. Чернівці, Україна).

Ще одним національним довгостроковим науковим проєктом фундаментального дослідження став проєкт під назвою: **«Моніторинг і оптимізація екосистемних послуг в умовах деструктивних агровиробничих впливів на засадах концепції соціо-екологічної системи».**

Роки участі – 2022-2024 рр.

Донор проєкту: Міністерство освіти і науки України, загальний фонд державного бюджету.

Організація-виконавець: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Науковий керівник: завідувач кафедри, д.б.н., професор Марія Федоряк.

Основна мета проєкту: розробити методологічну основу для здійснення адаптивного просторового, багатопланового та різномасштабного моніторингу екосистемних послуг, який дозволить охопити діапазон мінливості соціоекологічних систем в умовах агроландшафтів з різними фізичними властивостями за дії чинників соціальної та екологічної природи.

Ключовими завданнями проєкту стали: обґрунтувати різномасштабні багатопланові градієнти та підібрати полігони у їх межах для ситуаційного аналізу деструктивних агровиробничих впливів на окремі екосистемні послуги; контекстуалізувати рамки агровиробничих впливів у соціоекологічних системах; визначити ключові вузли і зв'язки між ними для застосування мережевого підходу до моніторингу екосистемних послуг соціоекосистеми; здійснити просторовий, багатоплановий та різномасштабний моніторинг на обраних градієнтах; обрати інформативні індикатори екосистемних послуг;

дослідити можливість адаптації застосування індикаторів, які показали високу ефективність, для моніторингу ключових вузлів і процесів у соціоекологічних системах різного масштабу в оточенні різних типів наземного покриву; розробити схему й алгоритм здійснення адаптивного просторового, багат шарового та різномасштабного моніторингу екосистемних послуг; розробити практичні рекомендації щодо оптимізації екосистемних послуг із залученням широкого кола стейкхолдерів.

Основна діяльність та досягнення реалізації проєкту висвітлено у низці заходах, зокрема:

- узагальнено найновіші теоретичні відомості щодо особливостей реалізації екосистемних послуг на різних ієрархічних рівнях; проведено спільно із закордонними колегами серію досліджень вздовж європейського соціоекологічного градієнту (продемонстровано відмінності в управлінні лісокористуванням в напрямку від Центральної до Північної Європи; проведено ієрархічну кластеризацію європейських країн щодо контролю *Varroa destructor*. проаналізовано передумови до виділення соціоекологічних градієнтів на території України та Чернівецької області);

- здійснено оцифрування (додаток 14) та геоприв'язку оригінальних сканів архівних ґрунтових карт; консолідовано базу даних Code Book за результатами восьмирічного моніторингу зимових втрат бджолиних колоній в Україні; доповнено базу геоданих щодо розповсюдження інвазійних видів *Arion lusitanicus* та *Cydalima perspectalis* на території Чернівецької області та м. Чернівці;

- розпочато процес формування методологічної бази для здійснення мережевого моніторингу станів екологічних і соціальних вузлів, а також їх взаємодій у соціоекологічних системах на обраних градієнтах (узгоджено і апробовано алгоритм дослідження впливу комахозапилення на показники врожайності *Helianthus annuus*; апробовано метод оцінювання стану екотонів

захисного типу із застосуванням засобів ДЗЗ; удосконалено наявні методи моделювання та картографування об'ємної щільності ґрунту; параметризовано алгоритм інтерполяції поверхонь з метою генерації гідрологічно-коректних цифрових моделей рельєфу для виявлення локацій потенційно-максимальних концентрацій пестицидів, що розширює можливості моніторингу довкілля; розроблено картографічну методику визначення площ забруднення ґрунтів важкими металами);

- проведено низку досліджень, спрямованих на ідентифікацію драйверів реалізації екосистемних послуг у агроландшафтах; виділено та проаналізовано основні екосистемні послуги, що надаються *Apis mellifera*, а також їх внесок у досягнення Цілей сталого розвитку ООН; показано роль вароозу у втратах екосистемних послуг через зимову смертність бджолиних колоній; показано роль бджоли медоносної у формуванні врожаю плодово-ягідних культур; доведено поліпшення насінних характеристик і олійності насіння самозапилюваних високопродуктивних гібридів *Helianthus annuus* за умов вільного комахозапилення; сформульовано рекомендації для аграріїв щодо ефективного підбору гібридів для досягнення біологічного потенціалу реалізації екосистемних послуг у соняшникових агроценозах; оцінено перспективи отримання екосистемних послуг на плантаціях одно- і багаторічних енергетичних культур; досліджено чинники, які можуть негативно вплинути на реалізацію екосистемних послуг біоенергетичних плантацій, і ризики, асоційовані з їх інтродукцією;

- узагальнено наявні підходи до аналізу мережевої структури соціоекологічних систем і проаналізовано їхню репрезентативність для різних екологічних станів та ступенів трансформації агроландшафтів;

- підготовлено та опубліковано наукові праці.

Більш детальну інформацію можна знайти на сайті:
<http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/naukova-robota>

Також науковим національним проектом став проєкт: **«Система оперативного біомоніторингу для зон надзвичайних екологічних ситуацій»**

Роки участі – 2017-2019 роки

Донор проєкту: Міністерство освіти і науки України, загальний фонд державного бюджету.

Організація-виконавець: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: професор Світлана Руденко.

Основна мета проєкту: розробка системи оперативного біомоніторингу для зон надзвичайних екологічних ситуацій

Діяльність та досягнення науковців у даному проєкті спрямовано на:

- дослідження *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh. як модельного об'єкту в екологічних дослідженнях,
- запровадження застосування програми IMAGEJ для оцінки впливу техногенних ландшафтів (на прикладі життєздатності когорт *Drosophila melanogaster*);
- розробку експрес-методів оцінки віталітетно-розмірної структури популяцій (на прикладі *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh.).
- вивчення впливу антропогенних чинників на CNP-стехіометрію води річкових екосистем;
- дослідження впливу різноманітних пестицидів на деякі життєві показники *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh. та *Drosophila melanogaster*;
- проведення скринінгу паліноморфологічного та палінотоксичного ефекту автотранспортних емісій;
- з'ясування наслідків антропогенної трансформації довкілля за кривими виживання та показниками життєздатності когорт *Drosophila melanogaster*.

В цьому році кафедра екології та біомоніторингу виграла грант HORIZON з проєктом **RESTPOLL: «Restoring Pollinator habitats across European agricultural landscapes based on multi-actor participatory approaches»** (**«Відновлення середовищ існування запилювачів у європейських агроландшафтах на основі мультипартисипативного підходу»**).

Роки участі – 2023-2027 рр.

Координатор/донор проєкту: ЄС «Horizon Europe» / кафедра охорони природи та ландшафтної екології Фрайбурзького університету (Німеччина).

Координатор в Україні: завідувач кафедри, д.б.н., професор Марія Федоряк.

Основна мета проєкту: продемонструвати суспільству інструменти, направлені на зменшення чисельності диких запилювачів і запровадити досвід Європейських країн як світового лідера у відновленні природних популяцій запилювачів. Спільно зі стейкхолдерами RestPoll від окремих землевласників до представників влади, разом розроблятиме, управлятиме, оцінюватиме та удосконалюватиме заходи і міжгалузеві принципи та підходи з метою відновлення запилювачів та їх екослуг.

Кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ такий масштабний грант виграла вперше. Сама ж підготовка проєкту розтягнулася майже на два роки. Після того як проєкт пройшов конкурс і потрапив у другий тур, команда проєкту удосконалювала структури проєкту, написання проєктної документації, формуванням робочих пакетів тощо. Проєктна група працювала в онлайн та офлайн режимах, подекуди окремі сесії тривали більше 8 годин.

Консорціум RestPoll об'єднує досвід соціальних і природничих науковців та фахівців громадських некомерційних організацій, бізнесу та міністерств. На всій лінії формування вартості харчових продуктів стейкхолдери будуть залучені через відносно недавні розроблені партисипативні підходи на різноманітних рівнях (соціальних, екологічних, політичних тощо). Ключовим

елементом RestPoll є формування загальноєвропейської мережі дослідницьких територій націлених на відновлення запилювачів та створення так званих «живих лабораторій», які представлятимуть унікальні центри для демонстрацій, експериментів і взаємного навчання.

Важливість збереження і відновлення чисельності запилювачів і, отже, послуг запилення, є актуальним, адже взаємне їх відновлення та середовищ цвітіння, а також гніздування сприятиме збереження біорізноманіття, підвищенню урожайності сільськогосподарських культур, а також покращенню ситуації з світовою продовольчою безпекою загалом.

Учасники проєкту з метою відновлення різноманіття диких запилювачів спільно з стейкхолдерами різних галузей (від місцевих окремих землевласників до представників місцевих влад) розроблятимуть та удосконалюватимуть інструменти, механізми та заходи для ландшафтів включно з їх компонентами різного масштабу (ферма, поле, окремі європейські країни, Євросоюз загалом) в агроландшафтах, де домінують сільськогосподарські культури або лучні рослини, що інтенсивно обробляються.

Оскільки проєкт RestPoll лише розпочався і його тривалість передбачена на 4 роки (48 місяців), то наразі *основну діяльність* можна представити такими заходами як участь проф. Марії Федоряк у робочій зустрічі в RestPoll Kick-Off Meeting Lund (28-29 листопада 2023 р., Швеція).

Більш детальну інформацію можна знайти на сайті: <http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/ecology/novini/kafedra-ekologiyi-ta-biomonitoringu-viborola-grant-horizon-iz-proektom-restpoll-na-48-misiatsiv>

Також співробітники кафедри неодноразово вигравали індивідуальні гранти (табл. 3.1), які давали змогу пройти наукове стажування, підвищити кваліфікацію, здобувати нові компетентності, знання, навички, обмінюватися досвідом з іноземними колегами і т.д. Це наприклад:

- грант за програмою Erasmus Mundus Scholarship (Action 2): EUROEAST на наукове стажування, отриманий асист. Оксаною Буждиган, що був реалізований на базі Вільного університету Берліну (Німеччина) протягом 2013-2014 рр.;

- грант за програмою Erasmus Mundus: EMERGE – мобільність між Європою і країнами східного регіону на дослідження, систематизацію і написання одноосібної монографії щодо наукової спадщини румунського арахнолога Александру Рошки як основи для ретроспективного аналізу аранеофауни Буковини, отриманий проф. Марією Федоряк у 2014 р.;

- грант за програмою Erasmus Mundus IANUS на академічне стажування, отриманий проф. Марією Федоряк, і був реалізований на базі Карл Франц Університету (м. Грац, Австрія) у 2014 р.;

- Малий грант для членів Українського Фулбрайтівського кола, випускників програм академічних обмінів імені Фулбрайта, отриманий асист. Оксаною Буждиган у 2014 р.;

- грант за програмою Erasmus Mundus IANUS (postdoctoral mobility) на підтримку мобільності постдокторантів, отриманий асист. Оксаною Баглей, що був реалізований на базі університету Монпельє II (Франція) протягом 2014-2015 рр.;

- грант на Стажування в університеті м. Грац, на базі школи для бджолярів і асоціації фермерів, отриманий проф. Марією Федоряк у 2017 р. та у 2018 р., а також проф. Світлоною Руденко у 2018 р. та інші.

Таким чином, на прикладі кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича показано, що проєктна і грантова діяльність є інструментами реалізації стратегій, зокрема й екологічних, що дозволяють поступ «на крок вперед» в рамках вирішення екологічних проблем, досліджень, завдань, поглибленні знань, компетентностей, покращенні матеріально-технічного забезпечення, поглиблення співпраці та обмінюватися досвідом з науковцями по всьому світі тощо.

3.3. Динаміка та типологізація проєктної діяльності кафедри

За останнє десятиріччя науковці кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича продемонстрували активну міжнародну позицію, адже не відмічено жодного року без участі у проєктних чи грантових програмах. Так, за період 2013-2023 рр. співробітники кафедри були залучені до майже 2-х десятків різноманітних проєктів і грантів. Якщо проаналізувати динаміку такої діяльності в розрізі кожного року, то бачимо, що найактивнішими виявилися 2014 р., 2017 р., 2018 р., де протягом року (або в окремі періоди) колектив кафедри взяв участь у 6-7 програмах (рис. 3.2). При цьому дана проєктна діяльність передбачала участь у різного рівня грантах та проєктах: індивідуальних і колективних, у національних і міжнародних, освітніх і наукових, коротко- та довгострокових тощо. Помітним є і те, що за увесь досліджуваний період кафедра постійно була залучена до міжнародних проєктів. На жаль, в останні роки спостерігається відносний спад, що, перш за все, обумовлено військовою ситуацією, адже війна внесла свої корективи.

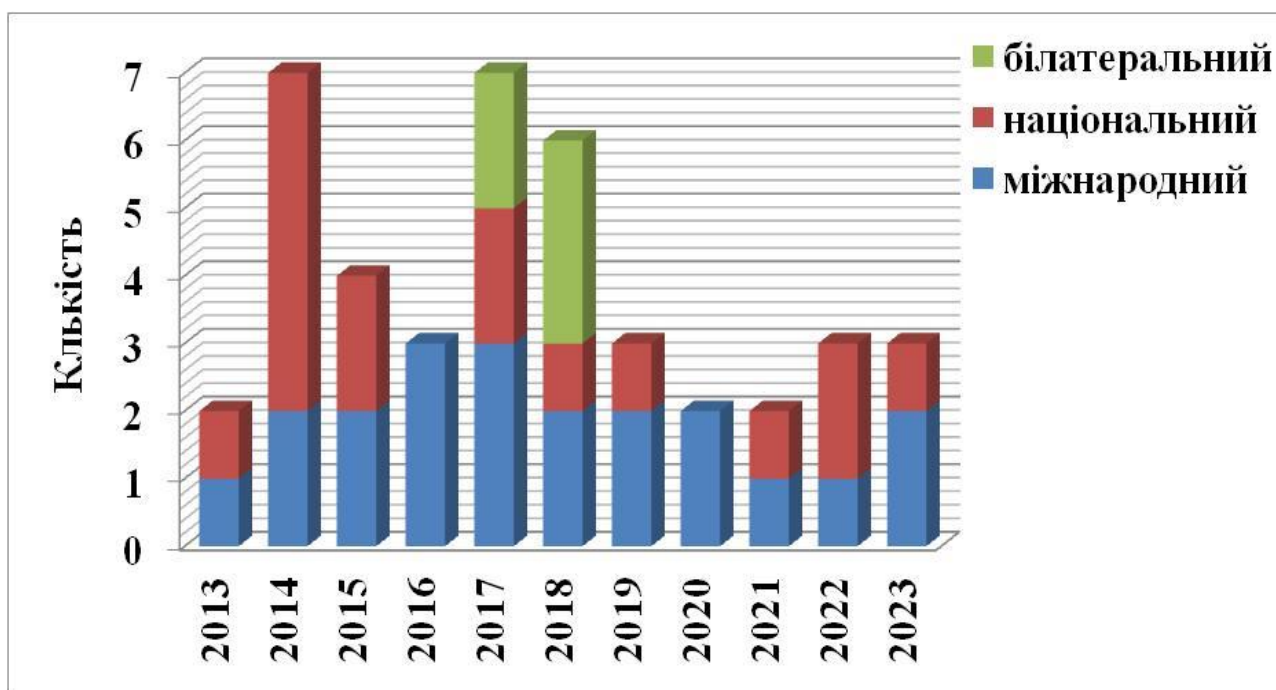

Рис. 3.2. Динаміка проєктної діяльності кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича за період 2013-2023 рр.

Розглядаючи гранти і проєкти, до яких були залучені науковці кафедри протягом останнього 10-тиріччя, за кількістю країн-учасників виявлено, що в основному це були міжнародні (інтернаціональні) програми, що у відсотковому співвідношенні становить 53 % (рис. 3.3). Також за даним критерієм кафедра взяла участь у двосторонніх (білатеральні) та національних програмах, що у відсотковому співвідношенні становить 13 % та 34 % відповідно.

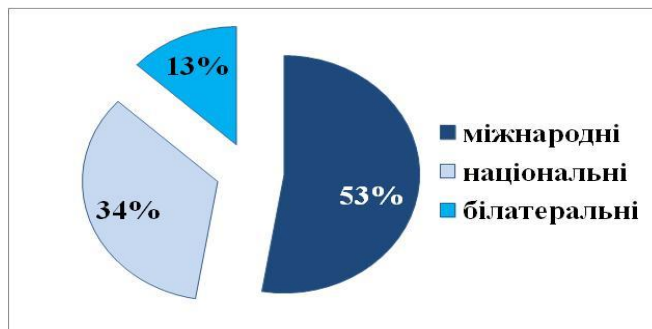

Рис. 3.3. Розподіл проєктів і грантів, учасником яких стала кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича в період 2013-2023 рр., за кількістю країн-учасників

Якщо проаналізувати відсоток грантів і проєктів за часом їх реалізації, то бачимо, що основну частку складають короткострокові програмами, що у відсотковому співвідношенні становить 79 %; відповідно решта (21 %) склали довгострокові (рис. 3.4).

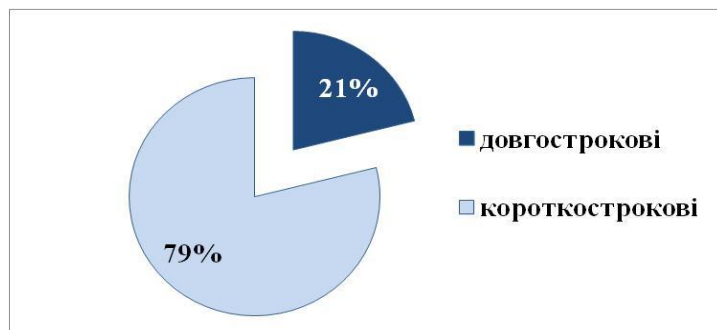

Рис. 3.4. Розподіл проєктів і грантів, учасником яких стала кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича в період 2013-2023 рр., за часом їх реалізації

Зважаючи на відсоток грантів і проєктів за кількістю учасників (індивідуальні чи від організації), то бачимо, що здебільшого співробітникам кафедри вдалося отримати одноосібні гранти (у ~58 % випадків; рис. 3.5).

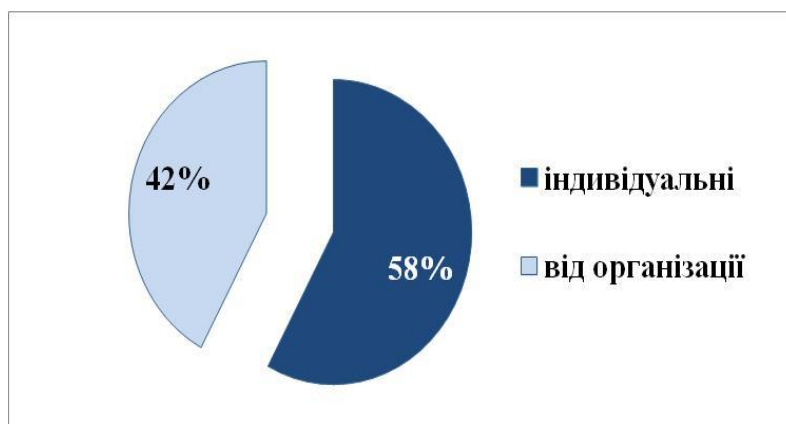

Рис. 3.5. Розподіл проєктів і грантів, учасником яких стала кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича в період 2013-2023 рр., за кількістю учасників

За напрямом діяльності грантові програми, в яких брала участь кафедра, були переважно науково-дослідницького спрямування (~65 %). Третину ж від отриманих програм становили проєкти освітньо-просвітницького характеру (рис. 3.6).

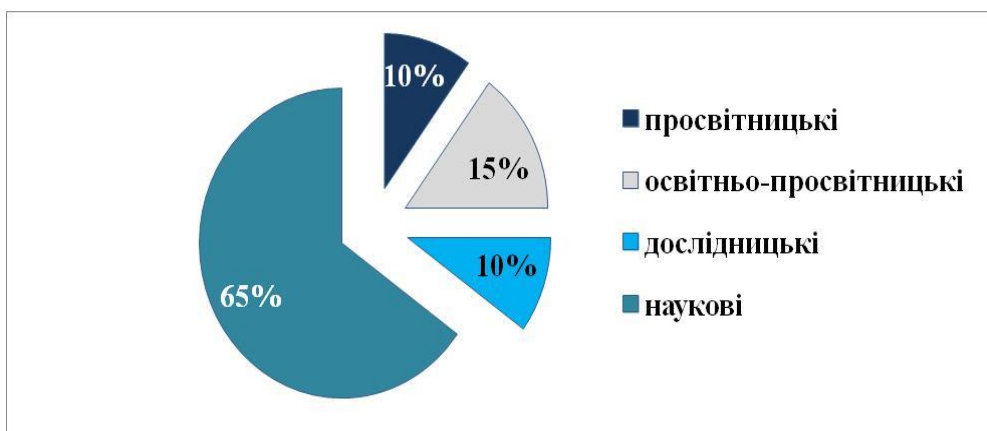

Рис. 3.6. Розподіл проєктів і грантів, учасником яких стала кафедра екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича в період 2013-2023 рр., за напрямом їх діяльності

Зазначимо і те, що за масштабом усі отримані гранти виявилися малими, тобто сума коштів, що надавалася на їх реалізацію не перевищувала 0,5 млн. €.

Аналізуючи динаміку проведених зустрічей в рамках отриманих грантів і проєктів виявлено, що кафедра взяла участь близько у 100 різноманітних заходах. При цьому найбільша їх кількість відбулася у 2022 р. Крім того, помічено, що спершу в розрізі досліджуваного періоду це переважно були наукові стажування/підвищення кваліфікації, зустрічі з координаторами, донорами проєктів, а за останні роки напрям заходів більш урізноманітнися і це були участі у науково-практичних семінарах, зустрічі з цільовими групами, стейкхолдерами, ековікенди, методичні практикуми (заняття-тренінги), конференції, круглі столи, вебіари тощо як онлайн, так і офлайн (рис. 3.7).

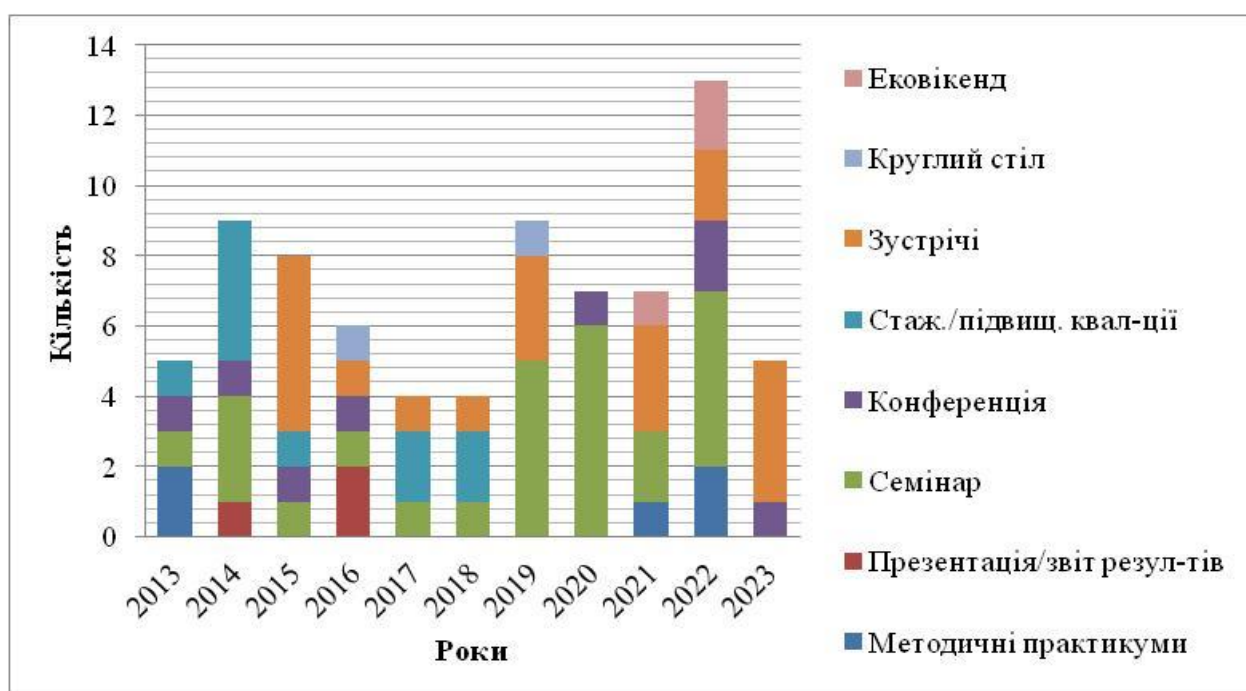

Рис. 3.7. Участь у заходах, проведених в рамках отриманих проєктів та грантів кафедрою екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича за період 2013-2023 рр.

У таблиці 3.1 узагальнено інформацію про найвагоміші міжнародні проєкти і гранти кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича.

Таблиця 3.1

Найвагоміші міжнародні проєкти і гранти кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича

Назва проєкту/гранту	Основна діяльність	Роки участі	Тип	Координатори/Донори	Основні виконавці та інші стейкхолдери
1	2	3	4	5	6
Темпус IV EcoBRU (Екологічна освіта для Білорусі, Росії та України)	розробка навчальних програм та модернізація існуючих з екологічної освіти в контексті багаторівневої системи освіти в Білорусі, Росії та України; тестування, впровадження, визнання на офіційному рівні і послідовне використання дистанційних навчальних курсів з екології	2013-2017	міжнародний довгостроковий освітньо-просвітницький	Федеративна Республіка Німеччина	Костишин С.С., Руденко С.С., Федоряк М.М., університети різних європейських країн; школи, коледжі, технікуми, К* КЗ ЧОЦЕНТУМ
EMERGE – мобільність між Європою і країнами східного регіону (європейс. програма обмінів ERASMUS MUNDUS)	дослідження, систематизація і написання одноосібної монографії щодо наукової спадщини румунського арахнолога Александру Рошки як основи для ретроспективного аналізу аранеософауни Буковини	2014	міжнародний короткостроковий індивідуальний	європейська програма обмінів ERASMUS MUNDUS	Федоряк М.М., українська та міжнародна арахнологічна спільнота, К*
Erasmus Mundus Scholarship (Action 2): EUROEAST	наукове стажування Буждиган О.Я. з мобільністю в Європі з метою розширити свої перспективи шляхом навчання, викладання чи проведення наукових досліджень	2013-2014	короткостроковий індивідуальний науковий	європейська програма обмінів ERASMUS MUNDUS	Буждиган О.Я., К* та колеги з Вільного університету Берліну (Німеччина)
Малий грант для членів Українського Фулбрайтівського кола, випускників програм академічних обмінів ім. Фулбрайта	програма на підтримку творчих, дослідницьких і видавничих ініціатив	2014	короткостроковий індивідуальний науковий	Посольство США в Україні	Буждиган О.Я.
Erasmus Mundus IANUS	Наукове стажування Федоряк М.М.	2014	короткостроковий індивідуальний науковий	європейська програма обмінів ERASMUS MUNDUS	Федоряк М.М., Карл Франц Університет (м. Грац, Австрії)
Грант для учасників програм обмінів Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні	програма на підтримку творчих, дослідницьких і видавничих ініціатив	2014-2015	короткостроковий індивідуальний науковий	Посольство США в Україні	Буждиган О.Я.

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
Erasmus Mundus IANUS (postdoctoral mobility)	наукове стажування Баглей О.Я. з мобільністю в Європі з метою розширити свої перспективи шляхом навчання, викладання чи проведення наукових досліджень	2014-2015	короткостроковий індивідуальний науковий	європейська програма обмінів ERASMUS MUNDUS	Баглей О.В., університет Монпельє II (Франція)
COLOSS – постійно діючий проєкт міжнародної некомерційної асоціації з дослідження медоносних бджіл	кафедра координує участь України у міжнародному моніторингу втрат бджолиних колоній для покращення стану бджолиних популяцій і галузі бджільництва	з 2014 донині	міжнародний довгостроковий науковий просвітницький	Швейцарія	К* членами COLOSS є більше 100 країн світу, в т. ч. Україна, бджолярі світу
MASHAV	застосування надсучасних підходів і технологій у сфері охорони довкілля і раціонального використання прир. ресурсів; розвиток екоменеджменту парків та заповідників	2016-2017	міжнародний короткостроковий індивідуальний	Аравійський інститут екодосліджень, Ізраїль	учасники курсу~30 країн світу, колективи їхніх установ
SAIA. Тематика – Мікробіом домінуючих синантропних членистоногих і роль павуків в якості агентів боротьби з шкідниками.	експериментальні дослідження (збір та ідентифікація матеріалу, аналіз структури синантропних членистоногих в Словаччині й Україні та їх мікробіомів для удосконалення програм управління угрупованнями синантропних членистоногих	2017	Національний короткостроковий індивідуальний	уряд Словаччини	Словацький університет с/г наук (м. Нітра) аспірантка з Італії, К*
WTZ (Ukraine-Austria)	науково-технічне співробітництво між Україною та Австрією направлене на дослідження втрат бджолиних сімей в Україні та Австрії, в т.ч. й аналіз даних та факторів ризику; інформаційна підтримка бджолярів	2017-2018	білатеральний; довгостроковий; просвітницький	Міністерства освіти і науки Австрії і України	Федоряк М.М., Руденко С.С., Жук А.В., співробітники Університету Карла Франца (м. Грац) та К*, бджолярі Австрії й України
В рамках проєкту «WTZ Україна-Австрія»	Наукове стажування Федоряк М.М.	2017	короткостроковий індивідуальний науковий	Міністерства освіти і науки Австрії і України	Федоряк М.М., Карл Франц Унів-т (м. Грац, Австрії)
В рамках проєкту «WTZ Україна-Австрія»	Наукове стажування Федоряк М.М.	2018	короткостроковий індивідуальний науковий	Міністерства освіти і науки Австрії і України	Федоряк М.М., Карл Франц Унів-т (м. Грац, Австрії)
В рамках проєкту «WTZ Україна-Австрія»	Наукове стажування Руденко С.С.	2018	короткостроковий індивідуальний	Міністерства освіти і науки Австрії і України	Руденко С.С., Карл Франц Унів-т

Продовження таблиці 3.1					
1	2	3	4	5	6
ALTER-Net High Impact Action (AHIA)	підтримка проєктів із високим ступенем впливу, які сприяють співпраці між інститутами-партнерами щодо проблем біорізноманіття та екосистем, з якими стикається суспільство	2018-2020	міжнародний; короткостроковий	Нідерланди	К* 24 установи-партнери
Збереження біорізноманіття: знати і діяти. Програма неформальної освіти для підлітків	розробка неформальної освітньої програми, навчальних матеріалів, проведення навчання, заходів, зустрічей, конференцій з просвітницькою метою, націленою на збереження біорізноманіття	2021-2022	національний просвітницький короткостроковий	Посольство Фінляндії в Україні	К*, колеги та відвідувачі Дитячих центрів Карітас України, працівники і учні закладів освіти
Моніторинг і оптимізація екосистемних послуг в умовах деструктивних агро-виробничих впливів на засадах концепції соціо-екологічної системи	розробити методологічну основу для здійснення адаптивного та різномасштабного моніторингу екосистем з метою охоплення діапазону мінливості соціо-екологічних систем в умовах агроландшафтів з різними фізичними властивостями за дії чинників соціальної та екологічної природи.	2022-2024	національний; короткостроковий, науковий	Міністерство освіти і науки України	Федоряк М.М., Жук А.В., К*
Система оперативного біомоніторингу для зон надзвичайних екологічних ситуацій	розробка системи оперативного біомоніторингу для зон надзвичайних екологічних ситуацій	2017-2019	національний; короткостроковий, науковий	Міністерство освіти і науки України	Руденко С. С., К*
RestPoll (Restoring Pollinator habitats across European agricultural landscapes based on multi-actor participatory approaches»)	продемонструвати суспільству інструменти, направлені на збільшення чисельності диких запилювачів і запровадити досвід країн ЄС як світового лідера у відновленні природних популяцій запилювачів; спільно зі стейкхолдерами (в т.ч. із землевласниками, владою та ін.) розробити, удосконалити і запровадити заходи для відновлення природних запилювачів та їх екосистем.	2023-2027	міжнародний довгостроковий науковий просвітницький	ЄС, Horizon Europe; кафедра охорони природи та ландшафтно-екології Фрайбурзького університету (Німеччина)	Федоряк М.М., К*, 12 університетів та 8 центрів екологічних досліджень Німеччини, Франції, Швеції, Данії, Іспанії, Греції, Угорщини, Ірландії, Норвегії, Латвії, Нідерландів, Італії.

Примітка: К* – колектив, студенти й аспіранти кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича

Таким чином, аналізуючи динаміку проєктної діяльності кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича за період 2013-2023 рр., виявлено, що колектив кафедри взяв участь у майже 2-х десятках різноманітних грантах та проєктах, переважаючи частку яких можна охарактеризувати як: міжнародні, короткострокові, з малими масштабами, індивідуальні, науково-дослідницького спрямування.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що за період 2013-2023 рр. колектив кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича взяв участь у майже 2-х десятках різноманітних грантів та проєктів, з яких основну частку склали: міжнародні, короткострокові, з малими масштабами, індивідуальні, науково-дослідницького спрямування.

2. З'ясовано, що провідними освітньо-просвітницькими проєктами, в яких залучались науковці кафедри стали: «Темпус IV ЕсоBRU (Екологічна освіта для Білорусі, Росії та України)», COLOSS («Prevention of honey bee COlony LOSSes») та «Збереження біорізноманіття: знати і діяти. Програма неформальної освіти для підлітків».

3. Показано, що основними проєктами науково-дослідницького спрямування з участю фахівців кафедри стали: співробітництво в межах проєкту COLOSS – WTZ (Ukraine-Austria); участь у програмі ALTER-Net High Impact Action (AHIA): «A Long-Term Biodiversity, Ecosystem and Awareness Research Network», програма від уряду Словаччини «SAIA», RestPoll (грант HORIZON Europe), а також низка індивідуальних короткострокових грантів.

4. Продемонстровано (на прикладі кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ ім. Ю. Федьковича) важливість розвитку міжнародної проєктної і грантової діяльності, адже остання є інструментами реалізації стратегій, зокрема й екологічних, що дозволяють поступ «на крок вперед» в рамках вирішення екологічних проблем, досліджень, завдань, поглибленні знань, компетентностей, покращенні матеріально-технічного забезпечення, поглиблення співпраці та обміну досвідом з науковцями по всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демиз І. Фандрайзинг і грантрайтинг як особливий фінансовий механізм міжнародної підтримки наукових проєктів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 1 (43). С. 12–20.
2. Багашова Н. В. Міжнародні практики і методики управління проєктами у вітчизняному менеджменті. Ефективна економіка. 2015. № 7. веб-сайт : URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=185> (дата звернення 14.10.2023).
3. Базиліук Б. Г. Світовий досвід соціального інвестування та можливості його адаптації в Україні. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2017. № 9. С. 370–377.
4. Беззубко Б., Беззубко Ю. Міжнародна технічна допомога для України. *Галицький економічний вісник Тернопільського нац. технічного унів-ту*. 2020. Вип. 64 (3). С. 210–216.
5. Белявцева В.В., Гнатенко А.І., Зінченко О.С. та ін. Основи грантрайтингу та управління проєктами в публічній сфері : метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій. Харків : Золоті сторінки, 2017. 148 с.
6. Боголіб Т. М. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Економічна*. 2014. Вип. 1 (5). С. 11–17.
7. Богуславська С. І. Аналіз сутності поняття соціальних інвестицій та їх класифікація. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1 (2). С. 291–294.
8. Бурик З. М., Попроцький О. П. Управління проєктами в місцевому самоврядуванні. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2022. Вип. 4 (87). С. 247–256.
9. Ваганова Л. В. Фандрейзингові стратегії туристичної діяльності.

Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. Вип. 6. № 4. С. 17–23.

10. Гордєєва І. О. Що потрібно робити, щоб отримати грант під соціальні ініціативи?. *Наука та освіта в умовах трансформації суспільства. Наука та освіта в умовах трансформації суспільства* : Всеукраїнська конференція студентів, аспірантів та молодих вчених Київський національний університет технологій та дизайну, 2017. Вип. 1. С. 42–43.
11. Грушева А. А., Саямон В. П., Філіпішина К. І. Проєктний менеджмент та управління невизначеністю. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2019. Вип. 37. С. 164–169.
12. Данченко О. Б., Занора В. О. Проєктний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с.
13. Дей М. О. Управління науковими проєктами: особливості написання успішної заявки на грант. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1. С. 212–215.
14. Деліні М. М. Фандрайзинг та донорство як інструменти реалізації соціально-економічної відповідальності підприємництва. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 1 (23). С. 75–78.
15. Дорош В., Московчик А. SWOT-аналіз інструментального базису фінансового забезпечення соціальної сфери територіальних громад. *Economic forum*. 2022. Вип. 1 (2). С. 134–140.
16. Каліна К. Є., Недря К. М., Рибалко Л. С., Трубав І. М. Поняття про теоретико-методологічні основи застосування грантів і здійснення фандрайзингової діяльності для українських науковців у сфері педагогіки. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2022. Вип. 1 (58). С. 123–134.
17. Карпук В. В. Грантові можливості територіальних громад у соціальній

- сфері. *Проблеми та перспективи розвитку територіальних громад*. 2021. Вип. 1. С. 30–37.
- 18.Кобеля-Звір М. Я. Гранти для фінансування мікро-, малого та середнього бізнесу: SWOT-аналіз. *Трансформаційна економіка*. 2023. Вип. 4 (04). С. 42–45.
- 19.Кобеля-Звір М. Я. Методологічні підходи до формування описової частини грантової заявки. *Сталий розвиток економіки*, 2023. Вип. 1 (46). С. 71–78.
- 20.Кобеля-Звір М. Я. Основні підходи до визначення поняття гранту. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. Вип. 1 (2). С. 16–21.
- 21.Кобеля-Звір М. Я., Звір Ю. В. Каскадні гранти для бізнесу програм європейської комісії. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 1. (17). С. 101–108.
- 22.Кропельницьк С. О., Мигович Т. М., Кулеша-Любінець М. М. Розроблення та реалізація соціальних проєктів в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. Вип. 1 (1). С. 37–43.
- 23.Методичні рекомендації для правильного написання проєктів та отримання грантів : веб-сайт : URL https://drive.google.com/file/d/1QeSHp9EK0t0dvbaW0JE_qeV5qiGYN40Y/view (дата звернення 14.10.2023)
- 24.Мін Л. Застосування гнучкої (Agile) методології для виконання міжнародних спільних наукових проєктів. *Управління розвитком складних систем* : зб. наук. Праць. 2019. № 38. С. 103–110.
- 25.Нагірська К. Грант-менеджмент: просто про складне. 2022 : веб-сайт URL: <https://www.prostir.ua/?library=hrant-menedzhment-prosto-pro-skladne> (дата звернення 14.10.2023).
- 26.Проект – це : веб-сайт : URL [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%BA%D1%82_\(%D1%83%D0%BF%](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%BA%D1%82_(%D1%83%D0%BF%) (дата звернення 14.10.2023).
- 27.Сбруєв М. Г. Технології грантового супроводу науково-дослідних проєктів в

- університетах США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3 (47). С. 139–153.
28. Семененко І. М., Ключ Ю. І., Бурко Я. В., Лісаконова В. О. Грантрайтинг для розвитку бізнесу в умовах постконфліктної трансформації. *Вісник східноукраїнського національного унів-ту імені Володимира Даля*. 2020. Вип. 2 (258). С. 82–86.
29. Солоненко Ю. В., Бабики М. К. Роль фандрайзингу в умовах війни в Україні. *Ways of distance learning development in current conditions*. 2023. Вип. 2. С. 130–134.
30. управління проектами : веб-сайт : URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%> (дата звернення 14.10.2023).
31. Флис І. М. Правові аспекти реалізації проєктів SMART-city. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції* (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 8-9 червня 2023 р.). Przeworsku.– Тернопіль, 2023. Вип. 78. С. 99–104.
32. Хрутьба В. О. Особливості управління екологічними проєктами і програмами. *Актуальні проблеми сучасної наукової думки*. 2014. Вип. 2. С. 261–267.
33. Цятковська О. В. Бухгалтерський облік грантових операцій в установах державного сектору. 2020. 281 с.
34. Чибирак С. В. Основи проєктно-грантової роботи: методичні рекомендації. Луцьк, 2023. 33 с.
35. Юшков П. О. Забезпечення проєктного управління розвитком національної економіки. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 24. С. 145–149.
36. Archibald R. Archibald, R. D., Di Filippo, I., & Di Filippo, D. The Six-Phase Comprehensive Project Life Cycle Model. *PM World J*, 1. 2012 веб-сайт : URL :

[https://pdfs.semanticscholar.org/b56e/13fc7e6ad6c](https://pdfs.semanticscholar.org/b56e/13fc7e6ad6c6864629c23f5c01273116fada.pdf)

6864629c23f5c01273116fada.pdf (дата звернення 14.10.2023).

37. Archibald R. D., Archibald S. *Leading and managing innovation: what every executive team must know about project, program, and portfolio management*. Auerbach Publications. New York, 2016. 120 p.
38. Archibald R. D., Di Filippo I., Di Filippo D., Archibald S. CUnlocking a project team's high-performance potential using cognitive readiness: A research study report and call to action. *PM World Journal*. 2013. Vol. 2 (11). P. 1–46.
39. Bedrii D. Development of a model of integrated risk and conflict management of scientific project stakeholders under conditions of behavioral economy. *Technology audit and production reserves*. 2020. № 3(2). С. 53–59.
40. Constance K., Ntuen B. C., Asuquo P. M. Development Of High Level Model Of A Framework For Automation Of National Grant Management System. *Development*. 2021. Вип. 6 (12). С. 142–148.
41. Project Cycle Management and Logical Framework Edited by Guido Barbera : веб-сайт : URL : [https://ru.scribd.com/document/ 397261494/project-cycle-manage-and-logicframework-vides-undated-pdf](https://ru.scribd.com/document/397261494/project-cycle-manage-and-logicframework-vides-undated-pdf) (дата звернення 14.10.2023).

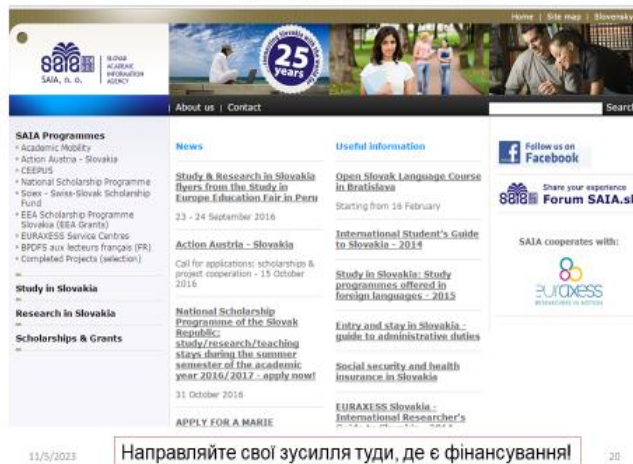
ДОДАТКИ

Додаток 1

Приклади інтернет-сторінок, де подано інформацію про види грантів залежно від кількості країн-учасниць:

А – національні, В – білатеральні, С – міжнародні (або інтернаціональні)

National <http://www.saia.sk/en>

Направляйте свої зусилля туди, де є фінансування!

20

A)

B)

International **TEMPUS IV EcoBRU Екологічна освіта для Білорусі, Росії та України**

C)

Додаток 2

Приклад аплікаційної форми (Application form)

Date of birth: 11/07/1999 | Nationality: Ukrainian | Gender: Female |
 (+380) 0689880116 | sandulov.elvira@chnu.edu.ua |
 Avangarda 51, 17, 58000, Chernivtsi, Ukraine
 About me: I am a student majoring in ecology science looking for internships to get work experience.

Nataliia Shvaiko
 Marka Cheremshyny st. 3
 58000 Chernivtsi
 098-182-44-44
nataliashvaiko2106@gmail.com

Born on 21 June 1993
 Nationality: ukrainian

EXTRA EDUCATION

- 2013-2015: national guard of Ukraine (military department); specialty specialty "Combat use of echanist copounds and divisions"; military rank – junior lieutenant order of Ministry of education of Ukraine #726 from 29.09.2015;

EDUCATION

- September 2020 – present: master student of ecology department of university;

Marika Kovalchuk

Personal information

Address: 15, Yakovsa Shepela st.,
 Vinnytsia, Ukraine
 Tel.: +38 (066) 042-01-05
 E-mail: kovaichuk400@gmail.com
 Date of Birth: 01 August 1999
 Place of Birth: Vinnytsia, Ukraine
 Marital Status: married

Education and qualifications

2019 – to present Vinnytsia National University (Chernivtsi, Ukraine)
 Institute of Biology, Chemistry and Biotechnology (master's degree)
 2018 – 2020 Vinnytsia National University (Vinnytsia, Ukraine)
 The Faculty of chemistry, biology and geology (bachelor's degree)

Додаток 3

Приклади рекомендаційного листа (Letter of Recommendation)

Recommendation letter

Dear donor,

I am pleased to strongly recommend Yulia Arushanian for a detailed study of bee mortality in Ukraine and and in European countries.

I, Moskalyk G.G. Candidate of Biological Sciences and Lecturer of the Department of Ecology and Biomonitoring of Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych. I have 5 years of cooperation with Yulia Arushanian. And I have worked with different students, but Yulia Arushanian stands out uniquely.

March 18, 2021

Dear Dr. Fedoryak M.M.

Alina Holub was a student of our college since the 2016 semester. She was always an outstanding student.

Mrs. Holub demonstrated her full grasp of the subject matter in her class performance as well as in written work. Her assignments were always executed with punctuality and talent. She was an enthusiastic participant in class discussions. Alina is a hard-working, and patient responsible woman.

Therefore, I can recommend Mrs. Holub, surely and without any hesitation, for the position of assistant in your firm.

Yours truly, Mrs. Moskalyk H.H.

Додаток 4

Приклад пошуку партнерів по проєкту через сервіси пошуку партнерів

EN English

Search

Home > Funding, Tenders > Funding opportunities > Find a project partner

Find a project partner

Most EU-funded projects involve collaboration between organisations from different EU countries or associated countries. A number of search services are available for finding suitable partners.

PAGE CONTENTS

Who can be a partner?

Partner searches

Related links

Who can be a partner?

Any company, research organisation or non-governmental organisation can be a partner, regardless of where they are based, provided they are financially viable and qualified to perform the tasks specified in the project proposal.

However, there must be proof of the operational and financial viability to carry out project tasks within the proposal.

Search for project partners *via* partner search services

Various [partner search services](#) can help you find organisations wanting to participate in proposals, or publish your own offers of collaboration. National contact points (NCPs) also provide partner search services.

Examples include:

- [CORDIS Partner Service](#)
One of the largest databases of partner profiles for **research and innovation**.
- [Idealist Partner Search](#)
Mainly, but not limited to, ICT.
- [Enterprise Europe Network Cooperation Opportunities Database](#) →
Innovation and technology profiles from international companies and research organisations, - helps identify suitable partners for bilateral business, innovation and technology cooperation.

Partnering Opportunities

Search: Any word words All Compact View Search

Profile type(s):

- ☐ Business Offer
- ☐ Business Request
- ☒ Research & Development Request
- ☐ Technology Offer
- ☐ Technology Request

Profile country of origin:

- Albania
- Argentina
- Armenia
- Austria
- Belarus
- Belgium
- Bosnia and Herzegovina
- Brazil
- Bulgaria

Client requested:

- Albania
- Argentina
- Armenia
- Austria
- Belarus
- Belgium
- Bosnia and Herzegovina
- Brazil
- Bulgaria

We found 1 record(s) for your query.

Last Modified:	Title of Profile	Country	Type	Publish Date
A week ago A month ago A quarter ago A year ago	PRIMA 2020 - Redesign agro-livelihood systems to ensure resilience: looking for agrofood research centres from Croatia, ...	Spain	R&D Request	2020-03-27

Sort by: Default

Додаток 5

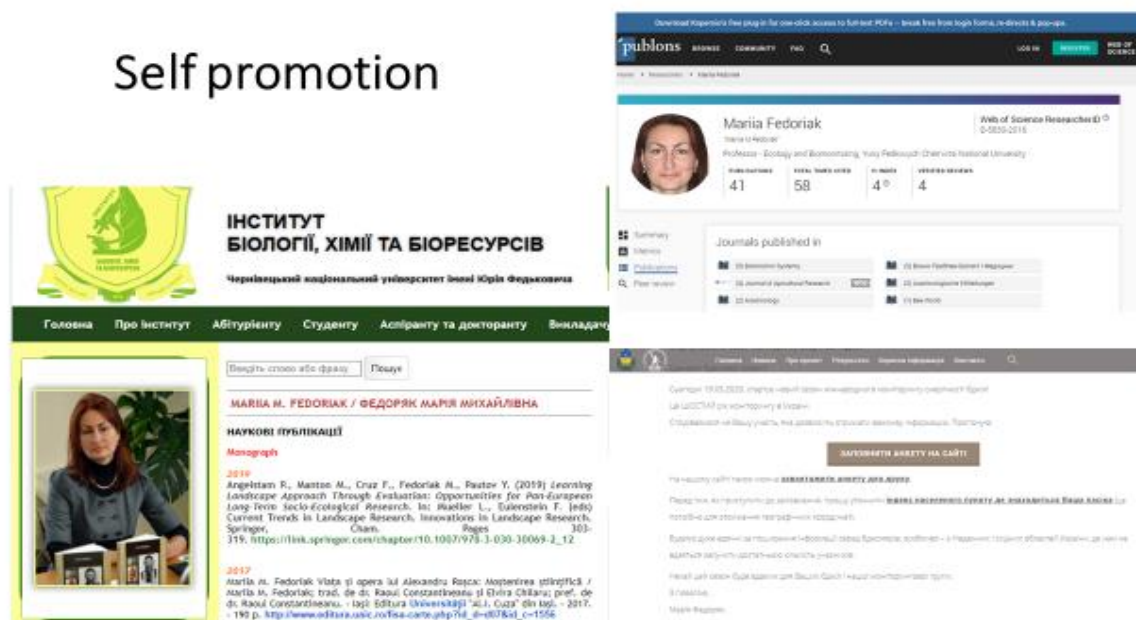
Приклад пошуку партнерів по проєкту через участь у професійних товариствах, відвідування зборів, конференцій і т. д.

Search for project partners

Додаток 6

Приклад Self promotion (самореклама, самопросування), що посприяє залученню партнерів по проєкту

Додаток 7

Комунікація, опосередкована комп'ютером (комп'ютерне спілкування), між окремими людьми та всередині спільнот

Computer-mediated communication between *individuals* and within **communities**

Generally, communities are social structures that enable groups of people to share knowledge and resources in support of collaborative action with two major kinds: communities of interest and communities of practice (Fischer 2001, Fischer 2007):

- **Communities of Interest (CoIs)** – heterogeneous groups of people (typically coming from different disciplines) who share a common interest;
- **Communities of Practice (CoPs)** – homogeneous groups of people who share a professional practice and a professional interest. The most advanced among CoPs are known for using various cyberplaces, even collaborative virtual environments such as 3D simulations (Eustáquio and de Sousa 2019).

Додаток 8

Основні види діяльності, що реалізуються через віртуальні місця зустрічей

Table 1. Main types of activities realized via virtual meeting places

Types of Activity	Applications & Platforms	Used by		
		Ind.	CoIs	CoPs
Exchange of information	Basic set SMS app of mobile telephony	+		
Exchange of information and news	Newsgroups, discussion forums, messengers, mailing lists, conference or message boards (e.g. Gmail, Telegram, Skype, FeverBee)	+	+	+
Content production, publishing and dissemination	Blogs, podcasts (e.g. Netflix, Blogger, Flickr, del.icio.us, YouTube)		+	+
Keeping up the old and building new social networks, self-promotion etc.	Social network sites (e.g. LinkedIn, Facebook, MySpace, Instagram, Twitter)		+	+
Distance academic education and learning management	Learning management systems (e.g. EDUJET, Moodle)			+
Trainings and development	Webinars, webcasts (e.g. Zoom, Google Hangouts)		+	+
Research and scientific	Scientific Communications Platform (e.g. ResearchGate,			+

Додаток 9

Правила та особливості професійного спілкування електронною поштою

Rules of professional communication via Email 1. Know Your Target Audience - known audience versus unknown audience - individual versus group 2. Choose Formal or Informal Email Style 3. Follow the Professional Email Structure	Perfect Email Beginnings Here are the three elements of a good email beginning: • subject line • salutation (Dear Sir, Dear Dr. Smith) • the first sentence: The first sentence of an email determines whether the recipient will continue reading. A good first sentence is how to start a professional email. Here are some examples of bad opening lines and how to fix them: "You don't know me, but..." Pointing out that I don't know you is unnecessary. Get to the point instead. "I'm writing to you today to invite you to my lecture on July 5." "My name is Lisa Lopez and I'm a..." Starting an email off this way makes the email about you. Try asking a question of interest to the reader instead. "Did you know that"
---	--

Professional Email Structure

How to End an Email

- **Closing words.** As illustrated above, your final words to your reader are important. If they are too familiar or informal, you may make the reader uncomfortable. "Best" or "Best Wishes" is generally considered a safe closing statement for a business email.
- **Signature.** Unless you are well-known to the recipient, use your first and last name. If the recipient is well-known and the business email is an informal one, it's okay to use just your first name.
- **Title and company (if applicable).** In a formal business email that you write on the company's behalf include your title and the name of the organization you work for.
- **Contact information.** Include not only your email address but other means of contacting you such as your social media contact information or phone number. If this is a job inquiry, include your LinkedIn information.
- **Link to your business website (if applicable).** If you have a business website, a link to it in your email signature could be important.

З повагою, завідувач кафедри екології та біомоніторингу,
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
д.б.н., проф. Федоряк Марія Михайлівна
тел. 0953913789

<http://ibhb.chnu.edu.ua/profile/user/98>

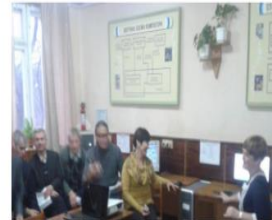
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=55851027500>

<http://apis.chnu.edu.ua/>

Prof., Dr. Mariia M. Fedoriak
Head of the Department of Ecology and Biomonitoring
Chernivtsi National University
2 Kotsyubynskyi st., Chernivtsi
Ukraine, 58012

Додаток 10

Зустріч професорів кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича Костишина С.С., Федоряк М.М. та доцента Москалик Г.Г. із викладачами ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім. Є. Храпливого» у рамках виконання міжнародного проекту EcoBRU

Зустріч із викладачами Сторожинецького лісового коледжу к.б.н., доцента кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича Москалик Г. Г. у рамках виконання міжнародного проекту EcoBRU

Зустріч із викладачами та студентами ДВНЗ «Чернівецький політехнічний коледж» к.б.н., доцента кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича Москалик Г. Г.

Літня школа для вчителів ЗНЗ Чернівецької області на базі кафедри екології та біомоніторингу ЧНУ імені Юрія Федьковича

Вебінар на тему: «Вступ до навчального курсу «Екологічні ризики в агровиробництві» в межах виконання міжнародного проекту EcoBRU, в якому прийняли участь представники шести професійно-технічних училищ Буковини

Виступи перед учнями ЗНЗ міста та області з цікавими лекціями на екологічну тематику

Робота у цільових групах, проведена в рамках Міжнародного проєкту «Темпус IV EcoBRU»

16-21 лютого 2014 року - координаційна зустріч учасників проєкту «Темпус IV EcoBRU» у м. Бремен (Німеччина)

28 квітня 2015 року – робоча зустріч учасників проєкту «Темпус IV ЕсоBRU» на базі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»

26-28 жовтня 2015 року – робоча зустріч учасників проєкту «Темпус IV ЕсоBRU» на базі Національного транспортного університету

28 березня 2019 р. участь М. Федоряк у круглому столі: «Взаємодія агровиробників та пасічників. Як упередити отруєння бджіл», що відбувся у прес-центрі «Українські новини», м. Київ.

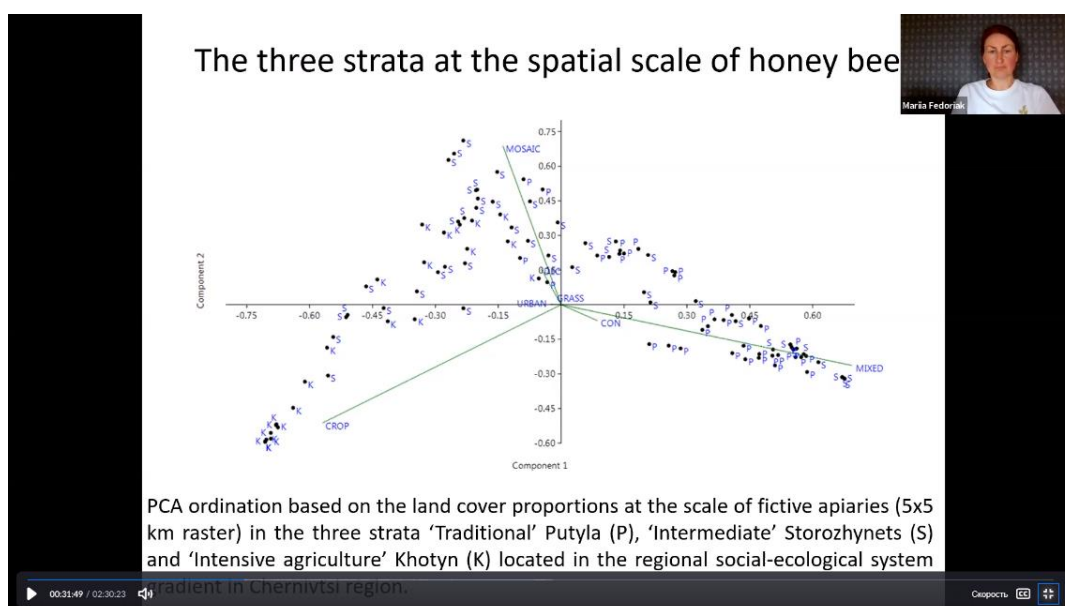

З 31 січня по 14 лютого 2020 р. проф. Федоряк М.М. працювала над виконанням завдань гранту Project ALTER-Net High Impact Action: 'Land-sparing vs. land-sharing for functional green infrastructure that sustains biodiversity and ecosystem services? – European landscape approach initiatives provide regionally adapted solutions' на базі Науково-дослідного інституту сталого лісового господарства Університету Вальядолід (Іспанія).

На фото представлено участь М. Федоряк у семінарі, що проходив 4-6 лютого 2020 р. у м. Толедо (Іспанія)

26-30 листопада 2019 участь к.б.н., асист. Аліни Жук та аспіранта Олександра Шкробанця у науковому семінарі «Здоров'я *Apis mellifera* L. та якість меду у рамках міжнародного моніторингу втрат бджолиних колоній COLOSS», що проходив на факультеті наук Університету Палацького м. Оломоуц (Чехія).

12-13 жовтня 2020 р. участь проф. Марії Федоряк в роботі щорічної міжнародної науково-практичної конференції «2020 e-COLOSS Conference

11 березня 2021 р. участь проф. Марії Федоряк та аспіранта Олександра Шкробанця у щорічній зустрічі національних координаторів щодо підготовки до нового сезону Міжнародного моніторингу COLOSS після зимівлі 2020-2021 рр.

● ЗАПИС

Jiri Daniluk на екрані

Костянтин Мислайович Вояк...
1 год 29

16:19

What is the COLOSS monitoring about?

Concept Citizen Science

Mgr. Jiri Daniluk, Ph.D., www.coloss.cz

9 березня 2021 р. участь науковців кафедри у рамках міжнародної співпраці у міжнародному вебінарі на тему «Natural and Managed bees».

Додаток 12

Світлини, що демонструють діяльність проєкту «Збереження біорізноманіття: знати і діяти. Програма неформальної освіти для підлітків» від Посольства Фінляндії в Україні

Додаток 13**Світлина участі у проєкті «MASHAV» (“Environmental Management of Natural Parks and Reserves”)**

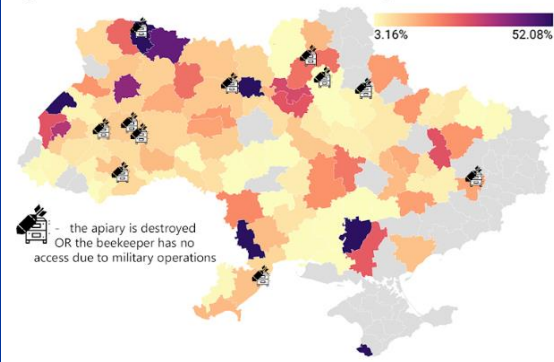
Напрацьовані бази даних і картографічні матеріали, розроблені в рамках проєкту «Моніторинг і оптимізація екосистемних послуг в умовах деструктивних агровиробничих впливів на засадах концепції соціоекологічної системи»

✓ БД CodeBook у рамках міжнародного моніторингу втрат бджолиних колоній COLOSS

CodeBook COLOSS 2021															
C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R
Country	Region	GridEasting	GridNorthing	City/Village	Postal Code	Latitude	Longitude	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies	Number of Colonies
1	201	1136		Chydari	74044	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
2	201	1136		Alucurya	74017	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
3	201	1136		Monolyche	74040	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
4	201	1136		Orlov	74040	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
5	201	1136		Polish	74040	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
6	201	1136		Zvenyhorodka	81134	49.903278	31.802222	1	1	2	0	0	0	1	0
7	201	1136		Talno	20400	48.880208	30.702708	1	1	2	0	0	0	1	0
8	201	1136		Chyhyri	20400	48.880208	30.702708	1	1	2	0	0	0	1	0
9	201	1136		Hykiv	20400	48.880208	30.702708	1	1	2	0	0	0	1	0
10	201	1136		Novohykyri	20400	48.880208	30.702708	1	1	2	0	0	0	1	0
11	201	1136		Bykiv	20400	48.880208	30.702708	1	1	2	0	0	0	1	0

✓ Карти втрат бджолиних колоній в Україні

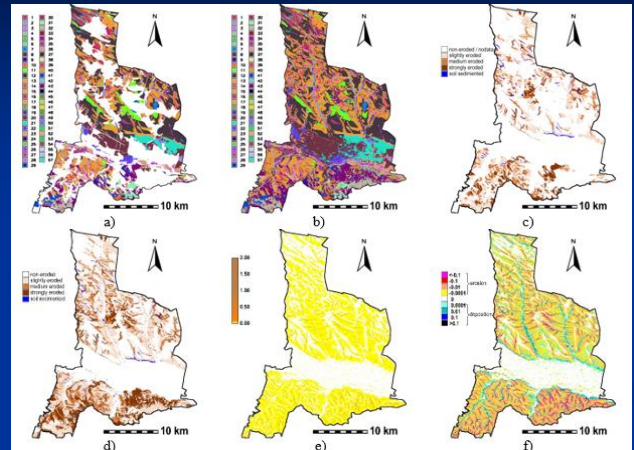
Fig.1. Overall winter loss rate of bee colonies by districts of Ukraine

✓ БД поширення інвазійних видів рослин і тварин на території м. Чернівці і Чернівецької області

Chernivtsi	Chernivtsi	48.368527777778	25.9626944
Beregomet	Crossroad on Vyzhnytsia	48.168674	25.320739
Pytila	st. L. Cobiliis	47.999600	25.096178
Starozhynets	Starozhynets, dendropark	48.170637	25.716214
Starozhynets	Starozhynets, st. Kulivska, 12	48.169839	25.717596
Chernivtsi	Chernivtsi, Dostoievskogo 4 (Silver)	48.272521	25.936630
Chernivtsi	Chernivtsi, Dostoievskogo (Gimnaziya7)	48.271481	25.934891
Chernivtsi	Chernivtsi, st. Berejanska	48.300079	25.907494
Starozhynets	Banilo, pidginya porodnyak, житловий багатоквартирний будинок	48.104417	25.510039
Starozhynets	Kuchuriv	48.201393	25.887250
Starozhynets	st. Kulivska, 12	48.169839	25.717596

✓ колекція оцифрованих і геореєстрованих картографічних матеріалів ґрунтових умов

✓ Карти поширення інвазійних видів

